

Časovost každodenního života

Herman Parret

◆ bytový seminář, česky | anglicky, vznik: 23. 2. 1987

◆ private seminar, Czech | English, origin: 23. 2. 1987

Časovost každodenního života [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1987-02-23 Herman Parret – Časovost každodenního života (1) [LVH171VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Okay, give him open up the minute eight, first doctor... same system... so I try to be shorter, a lot shorter than I was yesterday.

Jiný hlas: Pokusím se být mnohem kratší než včera.

Hejdánek: Výborně, ještě kratší.

Jiný hlas: So let's, I take for myself 45 minutes.

Jiný hlas: Vymezuji si pro sebe 45 minut.

Jiný hlas: But with the translation it will be the double. It means from translation one and a half.

Jiný hlas: To znamená s překladem hodinu a půl.

Jiný hlas: Because less than 45 minutes it's impossible for us. 45. So this means it's 7:15 now, it will be a quarter to nine then.

Jiný hlas: Do devíti, jo.

Jiný hlas: Till nine, yes.

Jiný hlas: Till nine, yes, it's plenty of time for us. Okay, I try to really be bit shorter. So the topic of today... it's the title I gave it was *temporalities* in the plural, *the temporalities of everyday life*.

Jiný hlas: Čili ten titul dnešní je *temporality* v každodenním životě, dává důraz na ten plurál, *časovosti*.

Jiný hlas: So this means that this plural means that I don't believe that in everyday life there is only one unified, let's say, one unified experience of time.

Jiný hlas: A proto plurál, protože nevěří, že by v každodenním životě byla jediná časová zkušenost.

Jiný hlas: So I would like to start first of all to let's say to present to you a very simple *phenomenology* of *temporalities* of everyday life. So this will be the first part of my talk. The *phenomenology* of *temporalities* in everyday life.

Jiný hlas: Čili první část začne situací, jednoduchou *fenomenologií* těchto *časovostí* každodenního života.

Jiný hlas: Okay, and the second part will be a more reconstructive, let's say a bit more scientific instead of pure phenomenological description, I would like to present you in a second part a kind of, let me call it now, later on I will explain what it is, a *semiotic*, a *semiotic* model of everyday *temporality*.

Jiný hlas: Čili druhá část bude víc taková konstruktivnější a bude se v ní snažit pan profesor předvést jakýsi *semiotický* model, v tomto okamžiku ten termín vysvětlí, každodenní *časovosti*.

Jiný hlas: So the first part on the *phenomenology*, this is as you know, you know the phenomenological method, this let's say plays together with the intuition we have of the time in everyday life.

Jiný hlas: Čili ta *fenomenologie*, kterou bude předvádět, takříkajíc dohraje v uvozovkách v tu intuitivním porozumění těm každodenním časům, které máme.

Jiný hlas: Okay, let's start with everyday life. When we speak about *temporality*, the *temporalities* of everyday life, we have to know first of all what is everyday life. So the term in French is *la vie quotidienne*, *le quotidien*, *quotidien*. In English you say *everyday life*. I don't know how to say it in Czech. *Quotidien*, it comes from the Latin *quotidie*, *quotidie*, *quotidie* and so the two elements in the Latin here are *dies*, the day, and let's say the iterability, *every day*, *every day*, *quotidie*. So I don't know if in Czech you have the same connotation.

Jiný hlas: Abychom mohli hovořit o *časovosti* každodenního života, vyjdeme od té každodennosti, tak musíme rozumět tomu, co to je ta každodennost. Ve francouzštině rozebíral to slovo, ptá se, zda máme v češtině podobnou jazykovou strukturu. Je tam teda ten den a jakási opakovatelnost, ta každodennost.

Jiný hlas: In Czech also the same, the two elements, semantic elements. So what is, what is everyday life? What is everyday life? It's very difficult to know. So to know that you have to know what is this term opposed to, what's the opposition? It's opposed to what?

Jiný hlas: Co to je každodenní život? Není to tak úplně na snadě, je třeba vědět, vůči čemu se tento termín vymezuje, co je jeho protikladem.

Jiný hlas: So if you look for example at everyday life as ordinary life, let's say, then for sure this is opposed to extraordinary life. And in the 18th century, for example, philosophers like Hume and so on, what is extraordinary for them as opposed to ordinary life is for example to travel to exotic countries.

Jiný hlas: Čili můžeme tu každodennost pochopit jako obyčejný, obyčejný život, no a opozicí potom je ten neobyčejný. Pro Huma to neobyčejné bylo nějak cestovat do exotických zemí.

Jiný hlas: Another way of opposing everyday or ordinary life is to look for example to say: Yes, this is the life in the actual world. So and this is opposed to the life as is shown for example in the theater. So the theatrical, the theatrical would be opposed there to everyday life.

Jiný hlas: Čili ten každodenní život je to, co se odehrává v tomto světě, prožíváme, no a opak je to, co se třeba odehrává na divadelní scéně, čili teatrální jakýsi teatrální život tedy proti tomu každodennímu.

Jiný hlas: But it's clear that this doesn't work. Neither of these two oppositions work. You can say: To travel to exotic countries and so on, in, to travel even in your imagination to exotic countries, that's the dream of everyday life. This is present in everyday life. And the theatrical in everyday life is very present. If you look at the people around you, we see lots of Don Juans and Hamlets around us in everyday life. So that's not the real opposition.

Jiný hlas: Toto ovšem, co bylo řečeno, není pravá opozice, protože člověk i v každodenním životě může snít o cestách do dalekých zemí a může si hrát v každodenním životě na Don Juana, na Hamleta a na podobné role. Není to ta pravá opozice, k níž se směřuje.

Jiný hlas: So let us go back to the etymology as a starting point then because there is no real, I don't see any oppositional axis with a final value, let's say. But let's go back to the etymology, these two, these two semanticisms let's say, namely every day, day and every. Day, namely opposed to the night. Everyday life, this has to do with the activity during the day as opposed to the night, what happens during the night. For example, the rest during the night. So one of the aspects here would be activity. The thing happens during the day.

Jiný hlas: To znamená, chce se zpátky vrátit teda k tomu slovu a vidí tam teda ten každý a den. Opozitem dnu je noc, čili opozitum k denním aktivitám je to, co děláme v noci, řekněme tedy odpočíváme. Je to denní aktivita vůči nočnímu odpočinku.

Jiný hlas: Okay, so the second element is every day, this is the element of iterability, so the events, the activity happening again and again, you see, the repetition. Everyday life is full of iterable events. That's the other element.

Jiný hlas: A to every, to každo-, každodenní, to každo- říká, že jde o ty činnosti, které se stále a stále opakují. Je v tom taková ta opakovatelnost. V každodenním životě najdeme spoustu činností, které se takto pořád přichází stále znovu.

Jiný hlas: Okay, but in any case these iterable events can be of many sorts. So another element of everyday life is that events are very heterogeneous. They come up again and again but they are very heterogeneous. So everyday life is full of heterogeneous practices, let's say, reading, speaking, walking, making food in the kitchen, living and so on. These are heterogeneous practices but they are iterable and this is another aspect of everyday life. It's full of heterogeneous practices.

Jiný hlas: Jiný aspekt těchto opakovaně stále se opakujících činností je, že jsou, on říká, heterogenní. Jsou velmi různorodé, jako čtení, mluvení, chůze, vaření v kuchyni, život jako takový. To jsou heterogenní činnosti, ale jsou opakovatelné, a to je další aspekt každodenního života. Jsou plné heterogenních praktik.

Jiný hlas: In fact, these heterogeneous practices in life are the result of, how would you say, chance. Of chance, yes. That's another aspect. So the circumstances are produced, let's say, the circumstances are provoked by chance, heterogeneous practices.

Ty okolnosti, které provázejí ty heterogenní činnosti v každodenním životě, jsou náhodné, jsou věci náhody. Ta regularita není dána tedy jaksi zákonitě.

Okay, so this is a very short evocation, let's say, of what is everyday. I would like maybe to add here a

kind of definition Merleau-Ponty, the French philosopher, gave of *la vie ordinaire*. He calls it in French *la prose du monde*. *La prose du monde*.

Toto bylo takové jako hrubé naznačení, co to teda ten každodenní život je, a teď chce uvést jakousi definici, kterou podává k tomu každodennímu nebo obyčejnému životu Merleau-Ponty, a je to *la prose*, próza světa, *la prose du monde*. As opposed to the poetry, you see, *la prose du monde*. Jako opozice tedy vůči poezii.

Okay, let's try to go with further in this phenomenology by looking at what we call an *everyday man*. Teď podívejme se na to, čemu se říká *everyday man*, jak to přeložit do češtiny, každodenní člověk? You know in Freud, for example, you find this expression... Běžný člověk. ...you find in Freud the expression *der gemeine Mann*. *Der gemeine Mann*.

Hejdánek: Máte to *gemeine* je taky sprostý.

Jiný hlas: Prostý až sprostý.

Hejdánek: Ano, prostý až takový jako... prostě začíná být sprostý.

Jiný hlas: *Jedermann*. *Jedermann*. Every man, *Jedermann*. That's another... I am always thinking here of Musil as well, Musil, *Der Mann ohne Eigenschaften*. Muž bez vlastností. Musil, *Der Mann ohne Eigenschaften*. *Chacun et personne*, we say in French. *Chacun et personne*. *Chacun et personne*.

Každý a osobnost, pardon, *personne* je nikdo a *chacun* je někdo. Každý a nikdo. *Chacun et personne*. To je prostě každý a nikdo, to je nebo *Mr. Nobody*. Okay, you can also say the anonymous man. *N'importe qui*. *N'importe qui*. The man of banalities. Of, in French we say, *l'homme des vérités banales*. Muž banálních pravd.

Okay, and this is really opposed to, let's say, the everyday man is opposed to, for example, the artist, the thinker, the philosopher and so on, also the expert. *Everyday man* is at the opposition of the expert. Ten každodenní člověk je v jakési opozici vůči lidem, kteří nějakým způsobem vynikají, tedy umělec, filosof a tak dále a tak dále. Pak to shrnul pod pojetí expert.

Okay, and as you know, the expert and the philosopher, they don't like at all and they put into brackets and they question what you could call the banal, the *common sense*, for example, of everyday man. So *common sense* is always attacked, condemned by philosophers and by experts. Čili tito experti, filosofové vždycky jaksi spíš pohrdají tou každodenností, dávají ji do závorek. *Common sense*, obecné mínění, je pro ně předmětem útoku a pohrdání.

In a sense you can say that everyday man, *l'homme quotidien*, the man of everyday, is a man without competence. That he is a man who doesn't obey, let's say, the law of productivity and the law of efficiency. Je to muž bez jakékoli kompetence, muž, který neposlouchá nebo nevyhovuje možná spíš zákonu produktivity a účinnosti.

Okay, so this is more or less a small evocation, let's say, of what I think that everyday man is. Let's look now what is everyday language. Toto je taková evokace velice hrubá, tak co se o tom dá říct. A teď každodenní mluva. Okay, as you know, the British philosophers, Wittgenstein, especially Wittgenstein, they are called, they call themselves philosophers of *ordinary language*. *Ordinary language philosophy*. Čili Wittgenstein je představitel filosofie obyčejného jazyka, jak znáte, britští filosofové, a jmenoval Wittgensteina.

Hejdánek: On to byl sice Rakušan, ale potom fungoval v tom... čili tam se mluví o filosofii každodenního jazyka.

Jiný hlas: Okay, and it's true, you can look in Wittgenstein, in *Philosophical Investigations*, to know something more about what is ordinary language, what is common language, let's say, what are the common daily linguistic practices. V těch *Filosofických zkoumáních* Wittgensteinových se lze dozvědět nějak víc, co je to vlastně teda ten obyčejný jazyk, jak k němu přicházíme v těch každodenních praktikách.

And one of the oppositions Wittgenstein makes, for example, is between common language or let's say ordinary language and metalanguage. So the ordinary language in daily life is never a metalanguage. The

philosopher uses metalanguages, and the logician and so on. Čili jedna důležitá distinkce u Wittgensteina je rozdíl mezi jazykem a metajazykem. Ten obyčejný jazyk nikdy není metajazykem. Filosofové používají metajazyk, logistikové a tak dále, ale nikdy ne tedy každodenní člověk.

One of the oppositions Wittgenstein uses comes from the German, classical German opposition, you find also in Husserl, namely the opposition between *zeigen* and *sagen*, *sagen*. He says, Wittgenstein says, ordinary language *zeigt*, is a language that shows without saying anything. Je to opozice mezi tím *sagen* und *zeigen*, je to klasická aspoň z německé filosofie. Wittgenstein říká: obyčejný jazyk ukazuje, ale nic neříká.

Okay, and as you know, in fact, you can see Wittgenstein's philosophy, especially *Philosophical Investigations*, as a kind of therapy coming from ordinary language. Namely, the analysis of ordinary language, according to Wittgenstein, will be the therapy for all kinds of non-ordinary language, like for example philosophical language and technical language, in fact of all metalanguages. So you have to go back to ordinary language as a therapist. Ordinary language serves as a therapy for the metalanguages. V té Wittgensteinově koncepci se vztah k tomu obyčejnému jazyku slouží účelům terapie v rámci těch metajazyků. On k nim kráčí jako jakýsi terapeut v rámci toho všeho.

Could you explain it a bit more properly, I must say I don't understand what therapy... He thinks that philosophical language is ill, simply. So filosofie is ill by its technical language. And to understand really what a philosophical problem is, you have to go back to ordinary language. On si prostě myslí, že filosofický jazyk je nemocný, že filosofie je nemocná tím svým technickým jazykem. A abychom skutečně pochopili, o čem je filosofický problém, musíme se vrátit zpátky k obyčejnému jazyku.

Jiný hlas: A tam v rámci toho jazyka, kterým mluvíme každodenně, odhalit ty *autentické filosofické problémy*.

Tohle není teda pouze Wittgenstein, ale celá oxfordská *filosofie*. Dalším velmi důležitým oxfordským *filosofem* v tomto ohledu je například Austin, je to tentýž terapeutický... Co je to ten obyčejný jazyk podle Wittgensteina? On užívá velmi zajímavý přírůbek, aby navrhl svou koncepci obyčejného jazyka. Říká, že obyčejný jazyk je jako staré město, například tady v Praze.

Staré město, *medieval city without any teleology*. Čili je to ta část města, která nebyla předem nějak tak naplánovaná, která, jak on říká, vznikala *without teleology*, bez nějakého teleologického... Já té *teleologii* moc nerozumím v této souvislosti, ale prostě to nemělo předem stanovený cíl. Stavělo se to, každý to stavěl, kam měl místo. A staví to do opozice vůči Manhattanu, tedy New Yorku, který byl pravděpodobně nějak podle pravítka namalován jako geometrické město.

A on také říká, že to staré město, staré středověké město, je v podstatě *ludic*. Je bez té *teleologie*, hravé a fantazijní. A to je ten obyčejný jazyk. Ten obyčejný jazyk nemá jeden *final purpose*, nějaký konečný cíl. Obyčejný jazyk je hra a je vázán na imaginaci a na všechny druhy kreativních schopností v člověku. Já nevím, jestli lze říct, že jazyk má kreativní schopnosti, ale tak nějak bylo řečeno o tom člověku.

Pohled na to, jakým způsobem *filosofie* jazyka a lingvistika dnes analyzují jazyk, je velmi anti-wittgensteinovský. A na Wittgensteina se můžete dívat jako na kritiku většiny současných *filosofií* jazyka. Vezměte si například někoho jako je Chomsky. Chomského koncepcí jazyka je ovládána dvěma gesty, která nazývám demokratovským gestem a galilejským gestem. Demokritos, starý řecký *filosof*, podle Chomského i podle Demokrita je důležitá věc v jazyce nikoliv na úrovni zdání, ale musíte jít skrze to zdání, musíte jít skrze to, co zakoušíte jako každodenní jazyk, abyste objevili esenci jazyka v hloubce. To je to demokratovské gesto.

Co to znamená jít skrze tuto zkušenost? Například v Chomském je jedním z hlavních metodologických nástrojů pojem *deep structure*. To znamená, že musíte jít skrze tu povrchovou strukturu, *surface structure*, protože to, co v jazyce pozorujete, je náhodné. Takže ta *univerzální gramatika* je v hloubce. Musíte jít skrze to, co vidíte, směrem k té hloubce. Prostě jsou jakési univerzální gramatiky, hlubší struktury v jazycích, a k těm musíš projít skrze to, co se bezprostředně ukazuje na povrchu. Přes ten povrch musíš jít dolů k té hlubší zákonitosti v jazyce.

A to je velmi typické pro veškerou současnou *filosofii* jazyka a lingvistiku. Lidé jdou skrze povrch směrem k hloubce. K tomu můžete přidat to galilejské gesto. Galileo, teoretický fyzik, jeho věcí byla idealizace a matematizace předmětu. Tedy ten galilejský rys té záležitosti, Galileo se zasloužil o matematizaci a idealizaci předmětu svého fyzikálního bádání.

Musím říci, že Wittgenstein žil dříve než Chomsky, což je jasné, ale anachronicky můžete vidět Wittgensteina jako druh kritiky této chomskyovské, ale i jiných koncepcí jazyka. Navíc u Chomského vidíte, že fakt, že jde do hloubky a objevuje tam univerzální gramatiku, a fakt, že jeho teorie je matematizovaná a idealizovaná, hovoří o *ideal locutor*, o ideálním mluvčím, mu dává následující ideologii, totiž že jazyková schopnost v člověku je aristokratickým majetkem.

Ten Wittgenstein, ač žil dříve než Chomsky, je to trochu obráceně, protože v podstatě ta jeho *filosofie* je jakousi anticipující kritikou Chomského a celé té současné *filosofie* jazyka. Znovu se tu opakuje ten první rys, jít od povrchu k těm hlubším strukturám, a druhý rys, tedy matematizace a idealizace té jazykové struktury, vytváření jakéhosi ideálního jazyka, ideálního mluvčího, a končilo to teď tím, že to vede k jakémusi aristokratickému pochopení jazyka.

Hejdánek: Ne, ne, že jazyk je aristokratickej prvek v člověku.

Jiný hlas: Že jazyk jako takový má tuto... To je velmi zajímavé pro ty ideologické metateorie Wittgensteina a Chomského. Wittgenstein mluví o jazyce každodenního člověka, o obyčejném jazyce, velmi demokraticky. Ale Chomsky, tím že jde skrze to, co můžete objevit na povrchu, aby matematicky rekonstruoval tu univerzální gramatiku v hloubce, tak to mu dává tu ideologii, že jazyková schopnost v člověku je aristokratická věc. Takže je to opět demokratická versus aristokratická koncepce jazyka. Čili v tomhle je ten Wittgenstein, pro něž je ten obyčejný jazyk věcí...

Jiný hlas: demokratické. A protože ten Chomsky naopak jde skrze ten bezprostřední povrch k těm ideálním hlubším strukturám, tak to mu jaksí nabízí jakousi ideologii aristokratičnosti.

Hejdánek: No prostě z toho jazyka dělá aristokratickou záležitost.

Jiný hlas: *Exactly*. Jako Fortran nebo nějaké ty programovací jazyky, expertní, že jo. *So this means in the Wittgensteinian paradigm that everyday language, this notion of everyday here, or ordinary language, that is the same thing, it's ordinary, really ordinary, as opposed to aristocratic, ordinary.*

Jiný hlas: Čili pro Chomského ten *ordinární* se stává skutečně tedy *ordinární*.

Jiný hlas: *And it's ordinary, it's everyday, because it's for everybody, it's democratic, it's the language of everybody, it's the language you speak within a community, an existing, concrete, actual community.*

Jiný hlas: Vlastně říká, že to je jazyk, ten *ordinary language* je takový, s kterým mluví každý, kterým se navzájem domlouvá jakási existující společnost lidí, živých lidí.

Jiný hlas: *Yeah, okay, and this is very much opposed again against this aristocratic view of most of the philosophers of language. I take for example Husserl, in the Logische Untersuchungen, has the same aristocratic conception of language. So Chomsky in fact is related to Husserl. He has the same... you remember in Husserl's Logische Untersuchungen, there he speaks in the first and the fourth Logische Untersuchung both about his conception of the sign. And all of this goes back to the Einsame Seelenleben, the solipsism of the mind, you can say. So the Einsame Seelenleben, in fact according to Husserl, you speak with yourself in your own mind and this in fact is already language. You don't need any communication to be able to speak.*

Jiný hlas: Ta Chomského aristokratická koncepce, tak Husserl, ač má koncepci jinou, mají také podobně jako Chomský aristokratickou. Odvolává se na první a čtvrté *Logische Untersuchungen*, teorii znaku Husserla. To je záležitost jako duše žijící v osamění. K této jazykové zkušenosti není třeba nikoho dalšího, nemusíte mluvit s nikým dalším, ono se to odehrává v tom životě té *einsame Seele*, v té osamělé duši.

Hejdánek: *Einsamen Seelenleben*... v té osamělé duši.

Jiný hlas: *Okay, so you see that the Wittgensteinian therapy, as I told you, goes against the myths as they exist in contemporary philosophy of language and linguistics, against the myth of essentialism and against the myth of the precision, the logical precision of language.*

Jiný hlas: Čili ten Wittgenstein tady jde proti takovým mýtům vládnoucím současné lingvistiky, mýtům esencialismu a jakési logické nadřazenosti nebo logické preciznosti v jazyce.

Hejdánek: No, to je to...

Jiný hlas: *Okay, this has been the first part of my phenomenology, if you like. Namely what is everyday life? I didn't have any final answer, that's clear, these were some small fragments, let's say, of a phenomenological analysis. And now we should start about thinking about what is the temporality, what are the temporalities of everyday life.*

Jiný hlas: Čili na této úrovni tak zhruba rozvíjí problém té každodennosti a teď se bude věnovat časovosti té každodennosti.

Jiný hlas: *First of all, I would like to say what the temporality of everyday life cannot be. So I start negatively.*

Jiný hlas: Začne negativně, řekne, co to být nemůže, ta časovost každodennosti.

Jiný hlas: *So the time of everyday life, the time as we experience it in everyday life...*

Jiný hlas: Čas každodennosti, jak jej zakoušíme každý den...

Jiný hlas: *...is not, and I will try to develop these ideas, is not the time of the philosophers, it's not the cosmological time, it's not the calendar time, and it's not the musical time.*

Jiný hlas: Není to tedy čas filosofů, není to kosmologický čas, není to kalendářní čas a není to hudební čas.

Hejdánek: No, to je to jasné.

Jiný hlas: *First of all, the time of the philosophers. The time as it is defined paradigmatically in philosophy. The best case you can take, the prototypical case is Kant in the Kritik der reinen Vernunft.*

Jiný hlas: Teď čas filosofický, čas jak je paradigmaticky ve filosofii určen. Nejlepší příklad je v Kantově Kritik der reinen Vernunft.

Jiný hlas: *But there are lots of definitions, even in Aristotle, but you know very well how Kant uses this notion of time in the reinen Vernunft. In fact, time by Kant is conceived as that component, that factor that puts into order, you can say, the contents of our experience.*

Jiný hlas: Je více definic času, Aristotelova a mnohé další, nicméně Kantův mu připadá nejvhodnější. Čas je ten faktor, který uspořádává zkušenost, jeden z faktorů uspořádávající zkušenost.

Jiný hlas: *In that sense, it's a priori to any experience, because any experience has to be ordered. So in fact you can say that time...*

Jiný hlas: Je to tedy apriorní záležitost. Každá zkušenost jako zkušenost musí být tím časem časově uspořádaná.

Jiný hlas: *...time is the function of putting into order the chaos of experiences. ...time is seen as a function in the Kritik der reinen Vernunft, time seen as a function, the function of the mise en ordre, of the putting into order, to order, to create cosmos, you can say.*

Jiný hlas: To už jsem přeložil, čas má uspořádací funkci.

Jiný hlas: *To put into order the chaos, the chaotic elements of...*

Jiný hlas: Vytvořit ze zkušenosti jakýsi řád, z chaosu zkušenosti. Kant tam někde říká jakási ta rapsodická danost, udělat nějaký ten řád.

Hejdánek: Vnést řád do chaosu, přesně tak.

Jiný hlas: *Yeah. So I could give you twenty definitions of philosophies of time. I don't do that because I consider the Kantian definition to be very prototypical, namely time has this ordering function, you see.*

Jiný hlas: Existuje mnoho definic času, nicméně tady jde o uspořádávající funkci času.

Jiný hlas: *And so to put the cosmos in the chaos. And this goes back to the cosmological, the cosmological notion of time. And that's a very old one, that's a Platonic one.*

Jiný hlas: Čili to uspořádání, vnešení toho řádu, toho kosmu, udělání kosmu z chaosu, zde navazuje to kosmologické pojetí času, které je velmi staré a řekněme zpátky k Platonovi.

Jiný hlas: *Yeah. You know that the first theory of time is in Plato, in the Timaeus.*

Jiný hlas: První teorie času je v *Timaiovi*, v Platonově dialogu *Timaios*.

Jiný hlas: Yeah, so and in the *Timaieus* Plato tells us the creation of the universe by the demiurgos, demiurge. And one of the stages of the creation is the creation of time. It's very strange, but it's like also in the Bible, in the *Genesis*. You find God creates the time on the fourth day or something like that, I think the fourth... day, but in the *Timaieus* is the same story, so the time is created at a certain stage of the process of creation.

V tom *Timaieu* tam, jak ten demiurgos tvoří tedy svět, no a v určité fázi toho stvoření se tvoří také čas. Je to věc zvláštní, že tedy čas je stvořen v rámci světotvorby. Nicméně i v *Genesi* čas je stvořen čtvrtý den. And this, the fact that Plato tells us that the time is created by the demiurgos, has very, very, very important consequences in the history of *filosofie*.

A to, že jako čas je stvořen tím demiurgem, má velice důležité, podstatné následky i důsledky pro dějiny akceptované *filosofie*, jo.

Because of the fact that when time is created, time exists.

Když čas je stvořen, tak existuje. Jsou to věci existentního.

Okay, Plato started a tradition that tells us that time exists.

Platon začíná tu tradici, která nám říká, že čas existuje.

As opposed to the conception that time is an illusion or that time is an appearance.

A což je tedy v opozici proti konceptu, že čas je jako iluze, že je to pouhý jev a nic jiného.

Yes, and this has been very, very kind of obsession during the history of *filosofie*. And I would like to mention here simply the edict by the Pope in 1277, where he condemns a heresy, the heresy that says that time only exists in apprehension, but not in reality. This was condemned by the Pope because the Pope was very Platonic.

Čili tato iluze nebo prostě toto mínění o neexistenci času byla natolik silná, že papež v roce 1277 musel vydat edikt o tom, že nauky, podle nichž čas je pouze iluze, jsou heretické.

In fact, the Latin terms are – I have it here – he condemns the thesis that *tempus existit in apprehensione, non in re*. That's what he condemns.

Měl teda za heretickou prohlášenou tezi, že čas je teda *in apprehensione* a nikoliv *in re*, tedy.

So this has been very weighting, very heavy on the history of *filosofie*, this Platonic idea that time exists.

And how is Plato coming to this idea? That's now the question I am asking. How can Plato say that time exists, but time is created?

Jak tedy ten Platon mohl říct, že ten čas existuje, že byl stvořen?

Okay, this is because of the fact that time is dependent on space.

To je proto, že čas – pro Platona – od Platona už – je učiněn závislým na prostoru.

In the *Timaieus* you find the following considerations. So you have the theory of the stars.

V *Timaieu* jsou takovéto úvahy. Jsou tam hvězdy.

And the first thing one notices is that there are changing configurations in the stars.

A první, co je patrné, že jsou proměnlivé konfigurace hvězd.

And these changing configurations in the stars, they invite, let's say, the *filosof*, the human spirit, to discover laws, general laws that govern these movements.

A protože se tedy ty hvězdy pohybují, tak jako duch lidský je vyzván, aby objevil zákony těchto pohybů.

So, and these laws lead the *filosof* at the discovery of, let's say, of the measuring the time. And this measuring of the time is possible by the existence by the beginning existence itself of mathematics.

Čili a ty zákony těch pohybů hvězd vedly *filosofy* k tomu, že měří čas, měří ho a přizpůsobují ty pohyby matematickým zákonitostem, nebo hledají matematické zákonitosti.

So here we have all the elements together of this original notion of time, namely movement. So

movement in space. So the first thing is space, space in movement. With the aid of mathematics, we

deduce time. So measuring, the measuring of the changing configurations, and this leads to a notion of time called cosmological time.

Čili ten postup je: máme prostor, v něm se cosi pohybuje, a měřením těchto pohybů docházíme k času. And what we measure on the sky: the movements of stars. The movements of stars. That's what you measure. And because you have that measure... I must say I don't understand it well. And to we – what we use, which device we can use to measure the movement of stars?

The measuring was possible by the existence of mathematics.

I don't understand.

So the stars, the configurations of the stars, the movement between the stars is measured by mathematical equations and so on. So there would not be a *filosofický* concept of time – that's the thesis I would like to defend here – without mathematics and without the reduction of time to space.

Já to budu interpretovat, on tvrdí, že prostě jako prostor, pak jsou hvězdy a pohyby těch hvězd měříme pomocí nějakých matematických vztahů, matematických rovnic dokonce. Ale moje podezření je v tom, že abychom mohli měřit pohyby těch hvězd, tak musíme mít jako nějaký čas, kterým to měříme, nebo co měříme tedy?

Hejdánek: Měříme stejným pohybem naší planety, nebo měříme pohyb hvězd pohybem planety, který je rovnoměrný, a tím měřením tedy potom získáme čas. To ještě máme ovšem teda nejdřív jakousi intuici den noc, že jo, 24 hodin a tak, a tím pak... Ovšem je to vlastně počtem hvězdného pohybu hvězd.

Jiný hlas: Okay. Now, the third notion of time. The time of the *filosofs* I mentioned, cosmological time, but now the calendar time.

Tedy kalendářní čas.

Is very much dependent on the cosmological idea of time, you can say.

Ten kalendářní čas tedy je velice závislý na té kosmologické ideji.

Namely, the fundamental presupposition is the idea of progress of time, namely the development of time according to a kind of strict logic. And so, this is what some people call the chronic time, the chronicle, how to say it in English, the chronic time. *Chronos*.

Čili ten čas kalendářní jaksi vychází tedy z toho, že čas se nějak jaksi pravidelně rozvíjí dopředu, že je jakýsi pokrok v čase, progres, a vztahuje to k času chronic – on říká *chronos*. Myslíte tím kroniky nebo kroniky? To se těžko říká jenom anglicky, u nás chronicky znamená něco jiného, ale prostě... *chronos*. Chronic time. It's a term used – the term comes in Benveniste, I don't know if the name is known here, a French linguist, Benveniste. He uses it, *le temps chronique*, the chronic time, exactly to show that the temporality in language is not chronic time. And he builds up that theory of chronic time referring to Kant and Aristotle.

Čili je to zřejmě to pojetí chronického času odvozeno tedy od současného francouzského filosofa, řečeného Benveniste, který ho používá právě naopak jako opozici vůči tomu, že čas v jazyce není tímto chronickým časem. A buduje tu teorii chronického času s odkazem na Kanta a Aristotela.

Jiný hlas: Okay. And the chronic time, what is important here, is – is marked by continuity, a kind of uniform, eternal, linear continuity, segmentable by mathematical means.

Hejdánek: Čili ten čas, ten viděný špagátovitě, lineárně, věčně, do nekonečna ubíhající lineární čas, který je segmentovatelný, jsou tam body na té časové přímce vyznačitelné, jestli tomu dobře rozumím.

Jiný hlas: Yes, and one of the first characteristics of this chronic time, which is at the base of calendar time, is that the time can be utilized, can be used, can be counted. So that element of counting, this mathematical element of counting, that time can be measured. I don't understand well the relation between – you said that time can be used and can be measured. Yes, can be used in applications for example.

Hejdánek: Dobře, tak on říká, že tento čas může být užíván, používán k aplikacím a zároveň že může být měřen, počítán.

Jiný hlas: For example, take the organization of agriculture. Yes, agriculture, seasons and so on, but even of a normal day, the opening hours of business and so on. So time is used in that sense.

Hejdánek: Čili může být použit k organizaci tedy zemědělských prací, sezón, jízdní řády, kšefty se otevírají

v určitou hodinu a tak dále.

Jiný hlas: *Yeah, so time can be used, can be counted, can be mathematically counted and can be measured. That is the important thing.*

Hejdánek: Může být používán, matematicky počítán a měřen.

Jiný hlas: *So calendar time can be measured. That's very central. Why? When I have to go back to everyday temporality, it will be clear that everyday temporality cannot be measured in the same sense than when you say that cosmological or calendar time can be measured. So this criterion of measuring is totally different in everyday life, you see.*

Hejdánek: Čili ten čas každodennosti, ten nemůže být měřen, a ten kosmologický a kalendářní čas naopak ano. Je v tom jakýsi rozdíl.

Jiný hlas: *Okay. This calendar time, I give three characteristics which seem to be universal, I take them from Ricoeur.*

--- (1987-02-23 Herman Parret - Časovost každodenního života (1) [LVH171VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...cosmological time that you have to add three elements according to Ricoeur, namely you introduce what he calls an actual moment, *axial, axial, axial, axial* moment, *point zero, zero point*.

Jiný hlas: Ten čas vyžaduje, myslím teda, nulový počátek na té časové ose, od orientace, že jo, nějaký.

Jiný hlas: For example, take for example the birth of Christ. In Japan it's the reign of the first emperor or something like that. But in any case they have always a *point zero*.

Jiný hlas: Každý takový čas potřebuje čas nula, tedy ten první předpoklad tohoto kalendářního času.

Jiný hlas: Second element is that it is possible to go on the axis of time in both directions, in two directions, and that's necessary for dating, for example.

Jiný hlas: V tom, po té časové ose, musí být možnost pohybovat se v obou směrech, dopředu i dozadu. To je nutné k dataci.

Jiný hlas: Then a third element is that calendar time is segmented in units serving the determination of intervals, constant intervals. For example years, months, days, and so on and so on.

Jiný hlas: A ta linie teda segmentovatelná na jednotky, pravidelné, rozdělitelná na roky, měsíce, dny a jakékoliv pravidelné intervaly.

Jiný hlas: Okay, so this is, these were some characteristics of calendar time. I would like to add here a fourth type of time that doesn't have anything to do according to me with everyday temporality, namely musical time.

Jiný hlas: Čili k těm teď dodává čtvrtý typ časovosti nebo času, který nemá nic společného s tou každodenní temporalitou, což je ten *musical time*, hudební čas.

Jiný hlas: The temporality as it is manifested by music in musical works.

Jiný hlas: Čili temporalita, která se manifestuje v hudebních dílech.

Jiný hlas: And as you know from Plato on, music has always been correlated with astronomy, with mathematics, with specialization, with space as well.

Jiný hlas: Ta hudba, jak víme, od Platóna vždycky byla nějak s tou matematikou korelovaná, s jakousi prostorovostí.

Jiný hlas: And according to phenomenologists of music, there is a very nice book published last year I think by an American phenomenologist, he is called Clifton, and this is a *Phenomenology of Music*, of the experience of music. And I looked at the book there and it's clear that according to Clifton, where I think he is right, the experience of temporality in music is always spatialized.

Jiný hlas: Podle nějakého amerického fenomenologa hudby jménem Clifton je ta časová zkušenost hudby vždycky nějak spacializovaná, převedená do prostorové nějaké zkušenosti.

Jiný hlas: In fact you can distinguish different figures of musical space.

Jiný hlas: Lze rozlišovat určité tvary, figury toho hudebního prostoru.

Jiný hlas: So for example what we experience when you listen to music and to the typical musical temporality are lines, surfaces, depths and volumes.

Jiný hlas: Co člověk zakouší v té hudební časovosti, jsou linie, plochy, hloubky a *volumes*, nějaké díly nebo objemové...

Jiný hlas: Three-dimensional.

Jiný hlas: Třidimenzionální, ano.

Jiný hlas: Cubes, let's say. So for example, an example of the experience of temporality as a line is Gregorian singing.

Jiný hlas: Gregoriánský chorál je lajna.

Jiný hlas: What we experience is a kind of small line, it can become thicker and so on, but in any case what you experience is a line. For example in modern music, I'm thinking of Schönberg here, of Ligeti also, and other modern contemporary music, what you experience mostly is a surface there. It's different.

Jiný hlas: Gregoriánský chorál se zakouší jako linie, Schönberg, Ligeti jako povrch.

Jiný hlas: For example Schumann and romanticism in general, what you experience there according to Clifton, but I think he is really right, are volumes rather, and depths. Depths and volumes.

Jiný hlas: Schumann a jiní romantici nabízejí zakoušení, podle Cliftona, domnívá se, že má pan Clifton pravdu, ty *volumes* and *depth*, obsahy a hloubky.

Jiný hlas: So the important point here in this phenomenological analysis of music is that the temporality of music is necessarily, is by definition let's say, spatialized, related to spatial experience.

Jiný hlas: Čili opět ta základní teze té knihy, že časovost hudby je převáděna do zkušenosti prostorové, je jaksi sprostovována.

Jiný hlas: And I could finish this small analysis here of music by mentioning a French author, Barthes, Roland Barthes, I spoke about him yesterday I think. Roland Barthes in his marvelous piece on Schumann, he wrote a marvelous article on Schumann, and there he clearly analyzes the temporality in Schumann as, here I have to say it in French, as *un espace des coups*, a space of the *coups*. How do you say it? *Coups*, the *le coup de rythme*, when on the piano... *les coups de rythme*, *l'espace des coups*.

Jiný hlas: Čili ten pán napsal knihu o Schumannovi, Roland Barthes o Schumannovi, a nazval to prostor úderu.

Jiný hlas: And this means again the introduction of space. This means the rhythm, when you introduce rhythm, in music, you introduce space in the typical musical temporality. So rhythm is specializing temporality.

Jiný hlas: Ten rytmus je časovost opět zavádějící prostor do hudby.

Jiný hlas: Okay, we don't have time to go very deeply in these types of phenomenological analysis, but I mention to that, negatively, all of this, that's not the temporality of everyday life.

Jiný hlas: Všeobecně řečeno, toto všecko není temporalita každodennosti.

Jiný hlas: In other words, we don't have the experience of the time of philosophers, cosmological time, calendar time and musical time. All of these are extraordinary types of temporality, you can say.

Jiný hlas: Čili z toho plyne, že všechny ty časovosti, čas filosofů, kosmologický, kalendářní, hudební, jsou *extraordinary temporality*.

Jiný hlas: Okay, so what is temporality in everyday life? Here I mention three aspects related to three authors. I would like to say a word on Zen Buddhism first, then on Plotinus, and then on Wittgenstein again.

Jiný hlas: Čili bude hovořit o třech aspektech a bude hovořit ve vztahu k třem autorům. Někáký zen-buddhistický text, pak bude Plotinos a třetím Wittgenstein.

Jiný hlas: But before doing that, let me mention that in literature, for example, in my readings of let's say last twenty years, to discover what everyday temporality is, the best case I found in my readings is Virginia Woolf, the British author, especially the book called *Mrs Dalloway*, but also in Proust you find a very interesting literary analysis then, not conceptual analysis, but literary analysis of the temporality of everyday life. Very much connected with what Husserl has to say on temporality, and even Heidegger.

Jiný hlas: On vlastně ze zkušenosti jako čtenář za posledních dvacet let nejvíc doporučuje Virginia Woolf, *Mrs Dalloway*, pak Proust to co je časovost v literárním díle shledal u té Virginie Woolfové a u Prousta.

Jiný hlas: Ok, *Zen Buddhism* first. There is a very explicit philosophy of time, philosophy of temporality in *Zen Buddhism*. The main *Zen Buddhist* who published on this in the 16th century is the wise man Dogen. So there is a whole theory of time in Dogen. And the most important point...

Jiný hlas: Is which century?

Jiný hlas: 16th.

Jiný hlas: Čili ten zenbuddhista, nějaký autor Dogen, mistr Dogen, nebo jak to říkal, v 16. století publikoval svou nauku o čase.

Jiný hlas: So the important point of his conception of time is that he doesn't consider time anymore as simple passage, something through which you go, you see?

Jiný hlas: Nepovažuje čas za to, skrz co člověk prochází. Za průchod ho nepovažuje.

Jiný hlas: You see? So the perverse idea of time according to Dogen is that there is some time, real existing time, and you go through it.

Jiný hlas: Čili zvrácená představa o čase podle toho Dogena je taková, že by něco bylo jako existující čas a člověk skrze toto něco prochází.

Jiný hlas: Ok. So opposed to that, and this is typical *Zen Buddhist*, it's very clear, in each moment, and that's how we experience time in everyday life, in each moment of the day, you can say, we experience the whole existence, we experience the whole of all possible worlds, you can say, in each moment, without this idea of to go through something that is outside of us.

Jiný hlas: V každém okamžiku každodenního života, praví zenbuddhistická doktrína nebo toto učení, a on tvrdí, že to je vyjádření naší každodenní časové zkušenosti, zakoušíme celek naší existence, celek všech světů. Není zde jako něco, skrze co jen tak procházíme, co je okolo nás.

Jiný hlas: Ok, in each moment.

Jiný hlas: V každém okamžiku.

Jiný hlas: So Dogen he says, and this corresponds to our experience of everyday time, the eternal present is contained in the here and now.

Jiný hlas: Trvá věčná přítomnost zde a nyní.

Jiný hlas: So and the temporal experience of the here and now is inclusive of everything, of everything, also of the past and the future.

Jiný hlas: Čili všemu je zahrnuta tato zkušenost... *In every temporal experience you experience also hic et nunc, here and now?*

Jiný hlas: This is inclusive of past and future, you can say. This includes...

Jiný hlas: Jo, že zahrnuje v sobě, tato přítomnost zahrnuje i minulost a budoucnost.

Jiný hlas: So this will come back also in Wittgenstein in a minute when I speak about Wittgenstein and when I try to make some synthesis. But let me add now an element by Plotinos.

Jiný hlas: Ted' Plótínos.

Jiný hlas: Plotinos in contradistinction with Plato has a very interesting theory of time, namely that the time, that the temporality is... *poussée*... is pushed, thrown, push-pull, pulled... Yeah, that time is pushed, that time is pushed by desire. By the desire of self-accomplishment.

Jiný hlas: Plótínova teorie je zajímavá tím, že čas je postrkován touhou, touhou po sebenaplnění, dokonalosti.

Jiný hlas: So this introduction of desire, this internal desire of the time is very interesting because this has as a consequence the dissociation of time and space.

Jiný hlas: Zajímavé na této koncepci je disociace času a prostoru.

Jiný hlas: And you can say also, this is also connected with *Eros* and *Thanatos* and so on, even with Heidegger. So to be pushed by the desire, he introduces here the element of *Thanatos* as well, this kind of self-accomplishment, but *Eros* has to die, the self-accomplishment in *Thanatos*. So *Eros* accomplishing

itself in *Thanatos*, this kind of consideration.

Jiný hlas: Tato touha po sebenaplnění, tento typ *Thanatos* spouštění času má cosi společného s *Érotem* a *Thanatem*, s erotickým tíhnutím po smrti, po naplnění ve smrti. Uvádí tam i souvislost s Heideggerem a podobně.

Jiný hlas: So in fact the human soul according to Plotinos measures the flux of time by the rhythm of the desire, you see? The time, the time what you experience in you, when you experience the time within you, in your interior, what you experience is the rhythm of the desire.

Jiný hlas: Čili lidská duše měří plynutí času rytmem své touhy nebo svých tuh, té touhy spíše.

Jiný hlas: This comes back in Augustinus. Augustinus has been very much influenced by Plotinos in his theory of time, as you know there is a very explicit theory of time in Augustinus.

Jiný hlas: Toto se vrací u Augustina. Augustin byl velice ovlivněn Plótinem ve své teorii času, jak známo, je tam v *Vyznáních* velice explicitní teorie času.

Jiný hlas: And the first thing Augustinos following Plotinos made very clearly against the Greeks, the other Greeks, the classical Greeks, is that the temporality is a dimension of interiority.

Jiný hlas: Augustinus v kritice vůči řeckému pojetí času klasickému říká, že temporalita je dimenze niternosti.

Jiný hlas: What is important according to Augustinus is the consciousness of time. And consciousness of time situates, locates the existential dimension of temporality within what he calls the *distentio animi*. Very interesting term. *Distentio*, I translate this in English by tension, but I don't know if the word... *tensivité* in French. *Distentio*.

Jiný hlas: To, co je důležité podle Augustina, je vědomí času. A vědomí času umísťuje existenciálněji časovost do duše, do toho, čemu říká *distentio animi*, napětí v duši nebo rozpětí duše.

Jiný hlas: So *distentio*, the spiritual tension here, *distentio animi* according to Augustine is between distraction and concentration.

Jiný hlas: Toto napětí duše je mezi schopností koncentrace a distrakce, rozptýlení.

Jiný hlas: So I find this a very valuable element here, this Plotinos-Augustine thing, to characterize everyday temporality. Because I would like in a minute when I come to the synthesis, I would like absolutely introduce this *erotetic* element, this desire element, in this *distentivity* characteristics in the definition of everyday life. So according to me, everyday temporality has always to do with desire.

Jiný hlas: Považuje pro svou definici každodenní časovosti toto za důležité. Bude v ní hrát roli tato plótinovská charakteristika touhy časové a zároveň té tenzitivity duše, napětí v duši augustinovské.

Jiný hlas: Okay. Now about Wittgenstein's word. So in the *Philosophical Investigations* you find a very few explicit paragraphs on temporality, but I have been looking through it, there are five or six of them, what Wittgenstein tells in this is very, very interesting and it goes in the same direction.

Jiný hlas: Čili u Wittgensteina je pouze pár paragrafů ve *Filosofických zkoumáních* zabývajících se problémem času, je jich asi pět nebo šest, a nicméně jsou velice zajímavé.

Jiný hlas: So in paragraph 108, for example, he says that the physical conception of time, and he thinks of the cosmological and calendar time, he calls it there a fantasy, in German, in the German tradition, *ein Unding*.

Jiný hlas: Čili v paragrafu 108 nazývá Wittgenstein ten čas kosmologický fantazií, jo. A nevěcí. *Unding* je ovšem teda jako takové nějaké zpotvoření, no.

Hejdánek: Jako nestvůra.

Jiný hlas: Nestvůra, no, přesně, *Unding*, *Ungeheuer*, *Unding*.

Jiný hlas: Yeah. So in paragraph 89 he says the following very interesting remark: the time, time is something that we know, that we know... I don't have the English text, I translate from French here: the time is something that we know before one is asked about, but we don't know it anymore when one is asked to explain it.

Hejdánek: To je Augustin.

Jiný hlas: Yeah, that's Augustine, he cites Augustine here.

Jiný hlas: Čili tady Wittgenstein cituje Augustina, když se mě nikdo neptá, co je čas, vím, ale jak se mě někdo zeptá, co je čas, tak to nevím.

Jiný hlas: So he takes this really for for him also, Wittgenstein, this means that any explication, any let's say theoretical conceptual explanation of temporality is a kind of a kind of deviation from a necessary deviation from our everyday experience of temporality.

Jiný hlas: Čili jakmile se dává jakési vysvětlení času, tak je to nutně jakási deviace, odchylka od té každodenní časové zkušenosti.

Jiný hlas: Okay. So the main critique Wittgenstein is making here is against, and I already mentioned it, is against the conception that time is a medium. A medium is a form through which you cross, let's say, you pass.

Jiný hlas: Čili zásadní kritika pojetí času jakožto média, skrz které člověk prochází.

Jiný hlas: Like people say, so there is time and you are born and you die and you go through the time.

There is a time, an objectively existing time, you come in it and you leave it at a certain time. This kind of things.

Jiný hlas: Jako by čas byl něco takto objektivního, do čeho se člověk narodí a co zase pak opustí.

Jiný hlas: Okay. So he's very much against this conception of time as a medium. Another remark he makes, 607, is that there are no two identical times, so that all uses of time, all experiences of time are heterogeneous.

Jiný hlas: Nejsou dvě identické časové zkušenosti, všechny časové zkušenosti jsou v tomto smyslu heterogenní.

Jiný hlas: He also says that the evaluation of the time, estimation of the time, is due to what he calls an internal or an interior watch. So and the evaluation of time is always due to a feeling of conviction, he says, the feeling of *conviction*. He says in another place also that you evaluate time simply by feeling. And that's the introduction of the notion of internal, interior watch, *horloge intérieur*.

Jiný hlas: Čas tedy podle Wittgensteina není měřen jaksi objektivně, ale jakýmisi vnitřními hodinami, jakýmsi pocitem, a tou *conviction*...

Hejdánek: *Conviction*, no, já nevím, to je...

Jiný hlas: Co? *Conviction*? Přesvědčení? *Conviction*.

Jiný hlas: I don't know how to translate. Yeah. You know it means simply so you evaluate the time by your feeling of *conviction*, because you're convinced...

Hejdánek: Přesvědčení, pocit toho přesvědčení. Nevím teda, jak člověk měří čas pocitem přesvědčení. No, tak spíš jako že to je jakýsi přesvědčivý pocit uvnitř, no.

Jiný hlas: Jo, tak.

Jiný hlas: Okay, so and another element is that there is no unique ideal of the exactitude, the correctness of time, you see, because we have always to ask the question: exactitude in function of what?

Jiný hlas: Není žádná ideální jednotka nějaké přesnosti v času, vždycky se můžeme ptát přesnosti čeho nebo vůči čemu v tom čase, jakého času.

Jiný hlas: Okay, so these are some elements. So what is the right methodology now according to Wittgenstein to know something about everyday temporality? This is simply to look at the language itself and to ask the question: how does the language itself speak about time? Or in other words, how does the *locutor* using natural language uses temporal specifications?

Jiný hlas: Čili o tom přirozeném času, o té přirozené temporalitě se podle Wittgensteina dozvíme tehdy, když se budeme dívat na ten jazyk přirozený, tedy jazyk té všednodennosti, a budeme se dívat, jak on se vztahuje k času, jak o času vypovídá a jak o něm vypovídá ten jeho uživatel, ten, kdo hovoří tou řečí všednodenní.

Jiný hlas: And if you look at how people speak about time, use temporal specifications in everyday ordinary language you can say, you will see that time is never, has never the meaning of an object.

Jiný hlas: Když se podíváme, jak lidé o času mluví v té běžnodenní řeči, tak zjistíme, že čas nikdy nemá smysl nějakého objektu.

Jiný hlas: And this is very much against the classical philosophical definitions of time. Take for example three definitions, very classical philosophical. The time is the form of the future, that's one. The essence of time is succession. Time is the possibility of change. All these are philosophical sequences.

Jiný hlas: Tento čas, který vystupuje v té přirozené řeči, nemá nic společného s filosofickými, s časem, jak je definován filosoficky. Čas je... *Can you repeat the definitions?*

Jiný hlas: Yeah, but these are simply examples here. The time is the form of the future.

Jiný hlas: Formou budoucnosti.

Jiný hlas: Essence of time is succession.

Jiný hlas: Podstata času je následnost.

Jiný hlas: So the time is the possibility of change.

Jiný hlas: Čas je možnost změny.

Jiný hlas: So you see the predicates here are objective. But if you look at everyday, take expressions, and here we have to come to specific languages, I don't know in Czech if this works. Take the French sentence for example: *prenez votre temps*.

Jiný hlas: Vezměte si... úvahu francouzskou větu *prenez votre temps*, vezměte si čas. To znamená v té řeči...

Jiný hlas: Others: *Je n'ai pas de temps*.

Jiný hlas: Nemám čas.

Jiný hlas: *Votre temps est passé, il faut terminer*.

Jiný hlas: Váš čas vypršel, je třeba skončit.

Jiný hlas: *De temps en temps*.

Jiný hlas: Čas od času. Čas čase. *De temps en temps*.

Jiný hlas: *De temps en temps, je viens ici de temps en temps*.

Jiný hlas: Čas od času sem přijíždím.

Jiný hlas: *Je ne l'ai plus vu depuis un certain temps*.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Jiný hlas: OK, so all of these are expressions you use in everyday language, in ordinary language. To jsou běžné výrazy.

But none of these sequences you can replace temps by these philosophical definitions. You can for example, you cannot say *prenez votre temps*, you cannot say *prenez votre forme du devenir*, for example, or *prenez votre possibility of changement*. You see what I mean? On těchto francouzských větách chce říct, že ani jedna z těchto definic předtím použitých o čase se vůbec nehodí na ty příklady použití času, co byly řečeny.

Because, what's the reason of that? Because temporal expressions in everyday language, I say, get their meaning from the existential contexts and from the interaction, and let's say the communicative interaction. Even when you use the word *Dimanche*, Sunday for example, it has a kind of symbolism, a kind of symbolism which is interactional when you speak about Sunday. Čas v každodenní řeči má vždycky jakýsi existenciální kontext, kontext nějaké určité komunikace. I když se řekne neděle, tak to nemá jen čistě smysl označení kalendářní, ale nese to s sebou určitý další kontext.

OK, so in fact what Wittgenstein, all of this is typical Wittgenstein reasoning. But what he says are two things mainly. First of all, in everyday language we don't consider time to be a medium. I told it already today. To, co bylo včera řečeno, je takový wittgensteinovský způsob uvažování. Důležité je, že čas není médium. Second point, main point in Wittgenstein is, we have to dissociate, to know something about everyday temporality, we have to dissociate time from the idea of measuring. Chceme-li se něco dozvědět o té každodenní časovosti, tak musíme oddělit ten čas od měření času. Yes. And we have to associate temporality, and this will be one of my main points in the synthesis in a minute, we have to

associate temporality to deixis. This means deixis, the here, I and now. You know the deictic triangle, person, time and space. I, person, here and now. So these are the three positions, the deictic positions you say, escaping measuring even. Because I and now and here cannot be measured, it change all the time. You see? That's the problem of deictic terms. But in any case everyday language has to be dissociated from the idea of measure and associated with the idea of deixis. Musíme přiřadit ideu deixis. Deixis, oh, is that...

I don't know how to translate it.

Oh, you cannot translate it, it's a technical term, it's used to...

Deixis, deiktický, že, no.

Dobře, tak ten čas každodenní se má připojit k jakési deiktické struktuře, která je trojúhelníkovitá. Je v ní já, zde, nyní. A ani jedno z toho není jaksi měřitelně určitelné, pokud jsem to pochopil.

I will come back on this point, on the deixis point. So the deixis is this field in natural language connected with the egocentric position of the speaker in time and in space. For example, and from there out, the relation he has with the other. So I have relation with you, with he, creating the we and so on and so on on the personal axis. The same thing happens with time and with space. But it's that whole field of person, time and space in ordinary language. This is called deixis. Čili je to jakýsi terminus technicus lingvistický. Je to deixis, osoba toho času, osoba, čas a prostor. Je něco, co má minimálně v té osobě vztažný charakter. Vždycky je nějaké já a k tomu já se nějak vztahují ti druzí, vytváří se jakési my a tak dále a tak dále. D-E-I-X-I-S, deixis.

For example, you can read in Jakobson about it, in Benveniste, in most theories of language. OK, so this was the first part of my analysis here, this phenomenological type of analysis. I still have 15 minutes now for the second part of the paper, I will be very quick, on the reconstructive side. Let's say so, how can you reconstruct within a model the temporality of everyday life? Čili teď bude příklon k rekonstrukci toho modelu temporality každodennosti.

OK, I distinguish three aspects of a model of temporality in everyday life. Rozliší tři aspekty té temporality. The first one, and here I come very close to Ricoeur, to the book you know well, *Temps et récit*, the three books published by Ricoeur. And I think he is very right there where he says that everyday life and the temporality of everyday life has to be considered as a story. První bod je o Ricoeurově tezi z toho *Temps et récit*, kde říká, že čas každodennosti musí být brán jakožto určitá story, příběh. So in fact everyday life is ritualized. V skutečnosti tedy ten každodenní život je ritualizován. So in fact you cannot say that everyday life, and I was wrong in the beginning, I knew that I was wrong, is not a kind of succession of events by chance. Čili v žádném případě, a to on teď odvolává, co prve vědomě řekl chybně na začátku, že každodenní život není sukcesí, posloupností náhodně náhodných věcí.

Because in everyday life, if it is lived by human beings, not by animals, but by human beings you can say, as our everyday life, then there is always present a intrinsic interpretation. So we are, this is an intrinsic aspect of our everyday life, that we are thinking beings, not only thinking, and thinking is not even important. What is important here is that we are interpreting beings. So any event in our everyday life gets its place in a chain of interpretation. Protože jsme jakožto lidské bytosti bytostí neustále interpretující, vztahující se s porozuměním k těm jednotlivým aktům, které přes den děláme, tak každá ta událost, ta činnost má vztah k řetězci těch interpretací. I would find it a very perverse notion of everyday life when you look at everyday life as a succession of solipsistic events. Teď teda ukáže na jakémś velice převráceném příkladu, kdyby se ten každodenní život bral jako sled solipsistických věcí, nebo sukcese náhodných událostí.

Jiný hlas: So in everyday life from the beginning on there is some continuity due to interpretation or to comprehension. I don't give any detailed definition of what is interpretation, what is comprehension and so on, but what I would like to claim here is that there are two types of interpretation constantly present in everyday life, namely self-interpretation, the way you are interpreting yourself, your own life and the time of your life, but also the interpretation by the others. Our life is public, our everyday life is public, so

the other ones in the community, they have not only the right, they have not only the possibility, but also the right to interpret our everyday life as a whole, our everyday life as a whole.

Čili ten postup těch jednotlivých událostí se odehrává v řetězci neustálých interpretací, jakýchsi porozumění tomu, co se tedy v těch událostech odehrává. A ty interpretace jsou dvojí. Je to jednak interpretace sebe sama v té situaci, a jednak, protože ten každodenní život má aspekt veřejnosti, jsou tady i ti druzí, tak jsou tam přítomny i interpretace těch druhých, která každý ten okamžik interpretuje jako určitý celek.

What does it mean for temporality? Because of the necessity of self-interpretation and of the interpretation by the others of your everyday life, this means, here I would like to introduce that this interpretation leads to the perception of everyday life as a story. So the specific way we interpret everyday life is that everyday life becomes a story, story in the classical intuitive sense of the word.

Čili tato skutečnost, že ty jednotlivé události v tom každodenním životě se odehrávají za přítomnosti neustálých interpretací, jak ze strany vlastní, tak ze strany těch druhých, tak jaký to má vliv na časovost této záležitosti. Ten každodenní život se stává díky těmto stálým interpretacím příběhem se všemi intuitivně přítomnými znaky, které příběh má.

I hope that you agree with me here, so the specific way we interpret our everyday life and that other people interpret our everyday life is to look at our everyday life as a story of events. Take a folk tale or another type of story, it is like that that we look at our own life, it is a story. And this will be important for temporality.

Čili teď se ukazuje náš souhlas, nebo doufám, že to tak chápeme, že tu skutečnost, že tedy ty jednotlivé události jsou neustále interpretovány mnou samotným i těmi druhými, z toho plyne, že i sám se na svůj každodenní život dívám jako na příběh, *story of events*, sukcese, následnost, posloupnost událostí, které mají jakousi vnitřní kontinuitu.

Yeah, a succession of events, but with internal continuity.

Právě tou interpretací danou.

Hejdánek: Je to vlastně forma prožívání.

Jiný hlas: *Yesterday I gave some details on this narratological model, I spoke about the narrative program with the hero, with the co-actants, the anti-actants, I cannot repeat it here, but it is in fact like that that we interpret our daily life, like stories.*

On včera uváděl nějaké ty základní body narratologické analýzy, hovořil o hrdinovi příběhu, jeho spolupracovnících, *actant*, *co-actant*, *anti-actant*, kteří jdou proti němu, a tvrdí, že prostě ten každodenní příběh lze interpretovat nebo analyzovat těmito narratologickými pojmy nebo narratologicky.

You can read all these points in Ricoeur, we are very much on these points. Ricoeur. But what is important for temporality? If we interpret our life, our everyday life as a story, the specific temporality coming out of this will be in fact the conflict between two types of time.

Čili pokud takto se vztahujeme k tomu každodennímu průběhu jakožto k příběhu, tak v té časové zkušenosti bude přítomen konflikt dvou typů času.

*I use two German words because it is very well known in German literature, namely in our everyday life there is a conflict between *erzählte Zeit* and *Erzählzeit*. In French: *temps raconté* et *temps du raconter*. *Temps du conte*, *de l'acte de raconter*. Donc *temps raconté*, *erzählte Zeit*, and *Erzählzeit*.*

To napětí je mezi časem vyprávěným a časem vyprávění. *Temps raconté* a *temps du raconter*.

*I use another couple of terminology here: the *erzählte Zeit* normally in linguistic theories they call it *temporalité énoncée* as opposed to *temporalité énonciative*. Énonciation, I don't know if you have a word for it in Czech, *énonciation*. So *temps énoncée* is *erzählte Zeit*, *temporalité énoncée*, *erzählte Zeit*, and *temps énonciative*, *temporalité énonciative* is *Erzählzeit*.*

Čas oznamovaný a oznamovací, oznamování. *Temps énoncée* je *erzählte Zeit*, *temporalita énoncée*, a *temps énonciative*, *temporalita énonciative* je *Erzählzeit*.

It's the temporality as it is told in the story.

Je to ta časovost, která je ta *erzählte Zeit*, ten čas, který je vyprávěn, třeba vnitřní čas toho, co se děje v románu.

And because you're constantly interpreting your own everyday life, the temporality will also be erzählte Zeit, you see, but in conflict with Erzählzeit, the Zeit, the time, the temporality of telling the story about yourself, about your own life. And the time intrinsically present in what you are talking about. You see, so you are interpreting the temporality as something already there, but you need temporality also to make the story. So this is this conflict.

Čili je tam konflikt mezi tím časem, který je jaksi časem toho příběhu, a časem vyprávění toho příběhu. Jsou to dva různé časy, které nějak podivně souvisí, a on tomu říká konflikt.

So the temporality of everyday life according to me is characterized by this conflict between this Erzählzeit, namely the temporality of telling the story about yourself, about your own life, and the time intrinsically present in what you are talking about. So you play in the story and you at the same time you tell the story. You play, you are always at the same time the hero, the personage and the narrator. So the one time is time of hero and the second time is time of teller. Exactly.

Čili konflikt těchto dvou časů. Čas tedy toho hrdiny toho příběhu, kterým jsem já sám, a čas tedy toho vypravěče, kterým jsem také já sám.

Jiný hlas: Okay. So this is a first aspect of the model reconstructing temporality of everyday life, it's a conflict. So the experience of temporality in our daily life is conflictual. We have the experience of an internal conflict, namely the conflict that we are at the same time the personage and the narrator.

Čili v té zkušenosti každodenního času je přítomen jakýsi konflikt mezi těmito dvěma časy.

Okay, let me add a second characteristic here, I already mentioned it, namely speaking about *Plotinos* and *Augustinus*, namely the point of tensivity. *Distensio animi*, the tensivity between distraction and concentration in *Augustinus*.

Čili teď se znovu opakuje ta augustínovská koncepce *distensio animi*, napětí mezi tou schopností duše být při sobě a jakousi kontrakcí a distrakcí.

Yeah. So there is an absolutely essential link between desire and temporality through this notion of tensivity. Take for example the opposition of *attente* and *détente*. *Attente* expectation to the future, our whole life is full of expectations, things that still didn't happen but we are expecting them, *attente* and *détente*. Do you know what it is in French, *détente*? *Attente* and *détente*.

Hejdnánek: To je napětí a odlehčení.

Jiný hlas: Čili *attente* je očekávání a *détente* je...

Hejdnánek: Je tam v *attente* je v tom přístup k něčemu, kdežto *détente* je odstup od něčeho. Jo, to je jako...

Jiný hlas: Yeah. So this is an opposition, a typical tensivity. I am always thinking in some people like René Thom, he is a mathematician, French, he uses a lot that word of tensivity, *Spannung*, *Spannung* in German. When you take a piece of metal and you do like that, that's creating a tensivity, *Spannung*, and doing like that is...

--- (1987-02-23 Herman Parret - Časovost každodenního života (2) [LVH174VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Tyto dvě figury jsou elasticita a linearita. Elasticita proto, že v tom každodenním čase existuje jakási gradace toho času, čas se někde kondenzuje, někde zase se expanduje a zároveň pro tu linearitu hovoří jeho homogenita a *conservation*.

Conservation. What do you mean by *conservation*?

Conservation against change, against surprise.

Jo, konzervativnost toho času, že překvapení jsou prostě málokdy, že většinou to chodí tak jako furt.

Okay, that's it, so I have given three elements in this kind of reconstructive view of temporality of everyday life. First of all, the evaluation and experience of everyday temporality is the experience of a conflict between *Erzählzeit* and *erzählte Zeit*, between the person we are and at the same time the narrator we are of our own life with these two types of time there.

Čili znovu ty tři charakteristiky. První je ten konflikt mezi tím časem toho vypravěče a časem toho aktéra. Second aspect was the relation, intrinsic relation with desire, with desire. The fact, for example, that our relation with the past, on the level of memory for example, this relation with the past is absolutely marked by desire. Our memory is shaped by desire. Our future is shaped by desires, very clearly.

Čili ten druhý rys je jakási vztaženost nebo spojenost této temporality s tou touhou. Minulost, paměť i vztah k budoucnosti je podstatně tvářen tím.

For example, on the level of the expectation of the future and the desire in our relation with the future, it is clear that what I called in the beginning may be the opposite, the opposite of everyday life, namely to travel, the displacement, the exotism and so on and so on, that's not true, that's not the real opposition, that's not an opposition of everyday life because this is present in our desire of the future, you see. You see what I mean? The whole imagery, the whole imagination factor is present in our evaluation of our everyday temporality because we have this erotetic tension with the future.

Čili v té přítomné zkušenosti času je vždycky zároveň spolu přítomna to, po čem toužíme, tam, kam se v představě chceme přemístit nebo kam bychom chtěli docestovat, je tam vždycky taková ta tenze k tomu, co bychom si přáli.

Erotetické budoucnosti, jo, to erotetické napětí.

Hejdánek: Hele, už je devět hodin, jo, hlavně abysme se pak mohli dotázat, kdyby už mohl končit poslední dvě věty, *finish it up*. No, kdybys mu mohl říct, že už to má popsáno [nesrozumitelné], tak abysme se pak něco dozvěděli v rozpravě.

Jiný hlas: Dobře. Jasně.

Okay, and the third element, the last element, is that the third element is that in the possible figures we use in the description of types of temporality, you remember, I think that everyday life temporality privileges the linearity and the elasticity. And the arguments for that is that our time is a gradual, is a gradual notion, not a discrete notion, not plus and minus, black and white, but graduality. And for that we need this figure of linearity. And time is experienced and evaluated as homogeneous, as conserving, and for that we need the elasticity figure. So this is more or less... I think the elasticity you need because the time is gradual.

Třetí element, už poslední. Třetí bod byl, že ten čas preferuje z těchto čtyř figur dvě, linearitu a elasticitu. Elasticitu proto, že v každém zažívání času je jakási graduace, gradualita, že to jde postupně kousek za kousem, nejsou skoky. A druhá je ta linearita, protože v čase je v tom každém jakási homogenita a *conservation*, pravděpodobně neočekáváme, pokud jsme to pochopili dobře, žádné překvapení.

The *conservation* means against surprise, the surprise, something new is always seen as, let's say, as an attack against the existing, against the time itself.

Překvapení jako nějaký útok na ten hladký průběh událostí.

Okay, this was it. It was very superficial, I think. I didn't have time to go into details here, but again as always it has been too long already and maybe some more detailed analysis comes out of the discussion. I don't know.

Yes, some discussion.

Omlouvám se, deset minut přestávka.

So, ten minute break now and then we'll start the discussion.

Bylo řečeno v přednášce, že člověk je v opozici proti expertům, což jsou umělci, filosofové, kteří prostě pohrdají každodenností. Poněvadž jsem po sedmnáct let dělníkem a tedy samozřejmě mimo oblast fenomenologie...

Můžu to překládat?

Jo, překládej, já si to pak... ale to bych to hodně zkrátil.

[nesrozumitelné - anglický překlad]

Chtěl jsem právě rozpoznat z té celé přednášky, jak by byla modelována temporalita všedního dne právě v takové *in factory*, jo?

[nesrozumitelné - anglický překlad]

Když bylo o té temporalitě hovořeno, bylo řečeno, že život by byl považován za příběh. Bylo též ovšem řečeno, že každodenní život není vázán na náhodnou posloupnost událostí. Kdežto v tom mém pracovním čase je vypnut elektrický proud, nedojde materiál, je svolána nějaká schůze, tam právě v této temporalitě té továrny dochází právě k těmto nahodilým posloupnostem. Výjimečně, když k nim nedojde.

Ano, výjimečně je tedy plynulý rytmus, *continuous form of job time*.

Jiný hlas: takže postup těch jednotlivých událostí je tedy neustále interpretován. Já v tom interpretuji sám sebe v té temporalitě každodenního času. Pak ten aspekt veřejnosti, tím, že ostatní kolegové interpretují, tudíž jsme jako tedy celek. A odehrává se to v tom příběhu.

In this everything what you have described, he interprets the all the time the flow of his events, other people present do the same and it creates the whole the story. And to this story...

Ted' bych právě ještě navázal na ty temporality, na ty tři modely temporality, jak byla zmíněna temporalita u *zen-buddhismu*, *Plotína* a *Wittgensteina*. Toto všechno se může modelovat i v tom našem běžném pracovním čase, kde se odehrává ideologický boj. Na jedné straně vulgární materialisti, komunisti, pak křesťané, svědci Jehovovi.

Tudíž, chtěl jsem říct, že tamten čas jako u toho *zen-buddhismu* – kromě toho jistě ten *zen-buddhismus* je na rovině, ještě bych řekl spodnější jako mystika, jako čas mystiků, bych řekl já. Tudíž v tom biblickém souboji, kde jde o hebrejské myšlení, tam se prolamuje ta věčnost, ta přítomnost toho času, jak on říkal, že *eternal presence is completed* v tom *hic et nunc*. Že tam také v této temporalitě toho normálního času se také odehrává, v té rovině, kdy dochází k interpretaci toho životního zacelení, té téličnosti tady ke křesťanství místo toho *zen-buddhismu*, kde jde také o ten čas té věčnosti.

I don't understand too well, so I'm not sure if I'm able to translate well. In this factory time, in this ordinary time... wait a moment how the story will end. He wants to add to this everyday time in factory also these three modalities of time you have mentioned in connection with zen buddhism, Plotinus and Wittgenstein. They are also somehow present in the time in the factory.

Já myslím, že během toho času se tam také dochází k tomu momentu například toho hebrejského, té hebrejské interpretace toho času, té otevřené budoucnosti, toho „všechno činím nové, neohlížejte se na ty časy minulé“, právě při interpretaci té křesťanské orientace. To mám za rovinu se *zen-buddhismem*.

In this flowing interpretation of time intervene to this interpretations also the Hebrew moments or moments of Christian understanding to the time, understanding that the new things come from the future and that I am not to turn to the past. There is also some kind of ideological fighting in it present when he has spoken about these meetings. So there is in that play of interpretations also engaged this ideological Marxism or scientific communism is also present, and perhaps different people there in factory, the Jehovahists and so on. So in this description there is very rich diversified life of interpretations in this everyday time experience.

A taky hrubě, vulgárně řečeno, i ten *Plotínos* s tím, že čas je posuzován jako touha po sebepochopení, po sebezdokonalení. A tam já to tak interpretuji, že ten *eros* prostě táhne k tomu *thanatu*. Tak když se tam vyskytuje – nemyslím *post coitum omne animal triste* – tak tam vidím i ten *eros-thanatos*, vidím i tento náboj.

This tension in this element of desire, this pushing of time by this desire is also present there. And he thinks that there is something more or different in these interpretations of time, and it is presence of some moment of eternity in the Christian sense of the eternity in these interpretations of time, or his interpretation of time he speaks about. I am afraid not Christian but religious. Religious.

No a ted' bych se právě ptal pana profesora Hejdánka, jestli byste tyto časovosti každodenního života k tomu mému ještě projasnil, aby tu svoji filosofii vedl do těch projasňujících myšlenek *à la Wittgenstein*, že ano. Ten říká, že filosofie je projasňování myšlenek.

So you have here one worker with his experience of time and you are a philosopher, and the philosophers

are to make the ideas and things clearer, as Wittgenstein says and expecting from you the help. Excuse please this aggressiveness.

Hejdánek: *Yes, I need to explain my aggressiveness belongs to the normal time of our everyday seminar.*

Jiný hlas: *Promiňte, tato agresivita patří k normálnímu času našeho každodenního semináře.*

Hejdánek: *Okay, so these are very, very many things so I don't know how to reply. In any case, I didn't feel any aggressiveness and I feel very much at ease with you, no problem. Ja.*

What can I say? In fact, I am a filosof, so I spoke as a filosof about everyday life situations and everyday life temporality, hm?

Jiný hlas: *Mluvil o těch každodenních časovostech jako filosof.*

Hejdánek: *The problem with me is that my everyday life is filosofie, that's clear. So that's totally different.*

Jiný hlas: *Jeho každodennost je filosofie.*

Hejdánek: *So but on the other hand, I don't think that you can be a filosof, an adequate filosof, when you are not at the same time also on the level of your theories, hm, when you are not at the same time an everyday man.*

Jiný hlas: *Nemůžeš být filosofem, pokud i v té úrovni těch filosofických teorií nejsi současně ten každodenní člověk.*

Hejdánek: *And in fact I started, you remember in the beginning when I said that the people quasi-intuitively they oppose everyday man to the artist, the filosof, the expert and so on and so on. But that's not my conception, that's not Wittgenstein's conception neither.*

Jiný hlas: *On a jeho přítel Wittgenstein, tedy jeho koaktant Wittgenstein, oponuje koncepci expertů kontra každodenníků.*

Hejdánek: *This opposition is kind of very, let's say very crude sociological classification thing, which is without any importance. So I don't make this distinction.*

Jiný hlas: *Čili tady šlo o jakousi velice hrubou sociologickou distinkci, kterou on sám za sebe nedělá.*

Hejdánek: *And in fact if you work in a factory or you work on your desk as I do the whole day, I don't think it's very different, because our faculty of filosofizing, we have this in common. It's not because I work on a desk and you in a factory, both of us are filosofos.*

Jiný hlas: *Prostě ty děláš ve fabrice, on za stolem, ale filosofové jste jaksi oba.*

Hejdánek: *And because I don't admit this opposition of everyday life of everyday man versus filosof, I think in fact that to be filosof is our primary everyday condition.*

Jiný hlas: *On tu opozici nestaví, on se naopak domnívá, že být filosofem znamená jako první podmínkou vztahovat se k této každodennosti nebo být součástí každodennosti.*

Hejdánek: *Okay, to summarize this, I would say that your everyday life and my everyday life is to be a filosof, but we work in other contingent circumstances. I work on the desk and you work in the factory. That's our everyday life for both of us. It's not to be a filosof is not an institutional fact, it's our activity, your thinking activity, your conceptualizing activity that makes you a filosof. So I don't see any opposition between our two positions here, I must say, and I think that our experience of everyday life temporality must be very similar. I think so.*

Jiný hlas: *Čili není rozdíl, on se to pokusí interpretovat, není rozdíl mezi oběma, jste podobní, na úrovni té každodennosti není mezi vámi v té časové zkušenosti velkých rozdílů, ač ty v továrně, on za stolem, oba dva filosofujete, to jest konceptualizujete a přemýšlíte nad svým časem.*

Hejdánek: *Then if you look from the outside at life in a factory, the temporality of it, I'm thinking of these movies, these films by Charlie Chaplin, you remember Modern Times...*

Jiný hlas: *Přemýšlí o té temporalitě, Moderní doba, ten film.*

Hejdánek: *But you see what is important there, that the temporality experienced by the people working in this factory according to Charlie Chaplin is very similar to the intuitive elements I gave in the beginning, namely activity, this was my etymological, you remember, analysis, activity and iterability.*

Jiný hlas: *Čili on tvrdí, že i ta časovost těch pracovníků v té Chaplinově továrně má ty elementy, které on*

intuitivně na začátku v té každodenní časovosti objevil, to jest jakousi aktivitu, která je opakovatelná nebo která se opakuje.

Hejdánek: *In this sense you can say to work in a factory is a kind of prototypical everyday situation, more than to work on a desk, for example. That's less prototypical to work on a desk because the whole day you're doing other things, studying other theories, picking up other books and so on. So the iterability and also you can sleep on your desk, so you don't have to be active. So it's less prototypical. So in a sense, on the level of the contingencies of the situation, I would say that the life in a factory is prototypical everyday life.*

Jiný hlas: Čili máš to vlastně dobrý, ten život ve fabrice je prototypicky každodenní. On může za stolem spát, pokaždé si vzít jinou knížku a tak dělat různé věci, takže to není tak typické jako tvůj případ ve fabrice.

Hejdánek: *Okay, so in any case the opposition you tried to sketch in the beginning, I don't think that this is a real opposition or that there is something dramatic going on here. We have according to me the same everyday life, but you have it in a more prototypical way than I have it. And so because of that situation I can learn a lot from your experience of temporality, clearly.*

Jiný hlas: Takže opakuje totéž, co už jsem říkal. V této situaci on se tedy může od tebe mnoho učit, co se týče té časové zkušenosti.

Hejdánek: *Okay, so some of the other elements because you mentioned many things, I don't know how to reply on anything here, on everything. But when you said events in a factory, there are there happen events without continuity, so the electricity falls out and so on and so on. But the perception of this discontinuous events let's say is only possible by a deeper continuity. So there's a kind of deeper level of continuity you experience and you can evaluate some events to be discontinuous because you compare it with the deeper level of continuity that you experience in yourself, for example.*

Jiný hlas: Ta diskontinuita toho, ty výpadky proudu a tak podobně, je jakožto diskontinuita možná pouze na bázi jakési hlubší kontinuity, která ti umožní vyhodnocovat to, co se děje, jako ty diskontinuity, že jo. So you can in fact, you can only perceive discontinuity when discontinuity is discontinuous with continuity.

Jiný hlas: Jo, ty můžeš diskontinuitu jakožto diskontinuitu vnímat vůči jakési kontinuitě, vůči níž se diskontinuita... *And in fact, the perception of discontinuity is the best proof that in the experience of everyday life temporality, there is a very deep dimension of continuity. Že naopak ta diskontinuita je nejlepším důkazem toho, že v tom každodenním životě je jakási hluboká kontinuita. Okay. The fact that you perceive discontinuity, but as a director, many meetings, much talking, but nothing doing, as it is, it's not continuity, it's a chaos, it's troubles, it's without continuity. Deep continuity in this discontinuity, I understand with order, with system. Sure, sure. But the system is coming and this I mentioned at the beginning but later on, the continuity and the deep feeling of continuity comes from your faculty of interpretation exactly.*

Jiný hlas: Jo, ta hlubší kontinuita vychází z té tvé schopnosti to interpretovat jakožto diskontinuitu. *This was exactly what I meant by introducing interpretation. So the events in our everyday life, these are not events one after the other happening by chance, you see? These events because we are human beings and because of our everyday life is as it were perceived by ourselves as observer, as narrator, as a story. We always bring in interpretation and it's the interpretation that is responsible for the deep level of continuity.*

Jiný hlas: Jo, ty diskontinuity v tom každodenním životě jsou neustále interpretovány sebou samým jakožto tím vypravěčem, tím pozorovatelem toho, a ta interpretace je možná, protože jakási hlubší kontinuita, vůči níž se to ukazuje jakožto diskontinuita, o čem se [nesrozumitelné]. *So when the electricity falls out, you will create a system of regularities there in your mind, you will say "again the same story, again", so it becomes a chain of regularities in your all this trouble, all this chaos, according to you is already ordered by you. These chaotic events, you are always busy to order them and you have always explanations for them. You interpret them, you can explain them. It's the mistake of Mr. X, it's the fault of*

Mr. Y, etc., etc. You see? *That's the way we live temporality in everyday life.*

Jiný hlas: Že v okamžiku té diskontinuity máš jakási pravidla té regularity, tu diskontinuitu zařadíš do jakéhosi řádu, do jiného řádu, teda prostě kontinuity. Víš, co se stalo, nebo proč se to stalo a tak podobně. *In other words, you reconstruct your life as a story.*

Jiný hlas: Rekonstruuješ ten svůj život jakožto story. *And story, you are an actant there, an actor or an actant, and you construct, you reconstruct anti-actants when the electricity falls down, you say "again Mr. X, he hasn't done his work".*

Jiný hlas: V té story jsi aktant, ten činitel, tak si zároveň jako vykonstruuješ ty antiaktanty, ty, kdo za to můžou, že jo. *There can be even collective anti-actants. It can be that "again this factory" or "the directors of this factory" or "again the Socialist Republic of Czechoslovakia" or "again" etc., etc. You see? The construction of collective anti-actants.*

Jiný hlas: Jo, může to protivníka, teda toho, kdo dělá ty blbosti, kdo za to může, může mít charakter kolektivní, nemusí to být pan X, Y, může to být fabrika, Československá republika a tak dál. *In this sense I don't believe, I still think that the evaluation of everyday life temporality creates continuity and that continuity is an essential characteristic of it. So this was something on this point. Oh, what you said about the Zen Buddhism, about my remarks on Zen Buddhism here, are very interesting and I think you are right here. Namely the fact that in this play of interpretations that the weight of ideologies is very, very important here. And I only mentioned the Zen Buddhistic thing, it's related to mysticism, but also there is according to me a mystic element in our evaluation of temporality in everyday life. But I agree fully with you that there are other, let's call it systems of belief or ideologies which interact, let's say with our interpretation of the series of events, succession of events in our everyday life, for example Christian elements or other types of ideology.*

Jiný hlas: Čili ta poznámka o zen-buddhismu je velice zajímavá a tak dále. Dodává, že kromě těchto k mystice směřujících zkušeností pochopitelně v těch interpretacích intervenují různé ideosystémy věr, ideologie a podobně, například křesťanské a tak dál, říkal nakonec. *So something substantial has been mentioned here is the presence of eternity in everyday life.*

Jiný hlas: Jde mu o tu věčnost. *I don't know if this is really typical Christian, the experience of eternity in the present moment. I don't know.*

Jiný hlas: Neví, jestli je typicky křesťanský ten moment přítomnosti věčného. *No. So this is also that is a separate discussion because if you look at the Jewish religion for example, it was very clear, your remark yesterday, Jewish religion there the stress is not on eternity of let's say is on history, on historicity.*

Jiný hlas: Jo, čili u židovského není kladen důraz na věčnost, ale na historicitu. *And if you read the New Testament for example, I understood always let's say this more existentialist, this more existentialist interpretation maybe of Christianity, that you have first of all to care for your neighbor, for the other, on the spot itself, that's on the moment itself. So the first, let's say, the primary Christian experience for me is to be present on the moment itself in your relation with others.*

Jiný hlas: Čili on hovoří o své interpretaci Nového zákona a má pocit, že teda ten první, to, co tam teda jako stojí, je teda požadavek být s druhým u toho, na tom místě, a nikoliv teda ve věčnosti. To už dodávám já nebo on. *So I don't know, but that's a separate discussion. I admit if somebody tells me that this is his experience, but I still I doubt if the experience of eternity, even when you are a Christian, is a component of let's say your experience of everyday life temporality.*

Jiný hlas: Čili on pochybuje, zda i v případě, když jsi křesťan, ta zkušenost věčného je součástí té každodenní časové zkušenosti. *I don't know. So this is a separate point. I wouldn't admit this. I don't think there is experience of eternity.*

Jiný hlas: On mu to jako nepřítakal, ale má pocit, že to je jako trošku jiná zkušenost o této věci. *This is maybe the position of the extraordinary instead.*

Jiný hlas: on by nazval, že to je spíš pozice toho mimořádného a ne toho řádného, jak na začátku dělal rozlišení ordinary a extraordinary.

So, I accept the mystical point, because for the mystics, as you know, what is important is the experience here and now. The mystics, they don't experience any feeling of eternity. They feel the condensation of the moment itself. Of eternity's here and now.

Hejdánek: To je ta *ekstasis*, přítomnost.

Jiný hlas: *Ecstasis*, yeah. *Extasis* and *nunc stans*. No, no, no... what you experience all the worlds – and that's what the Zen Buddhists say, these texts of Dógen I read – the all the possible worlds, the whole existence is condensed in the here and now moment.

Hejdánek: No, čili jde o to, ten zen-buddhista, čili pro něho celý svět a všechno bytí je kondenzováno v tom zde a nyní, v tom bodu.

Jiný hlas: *This is typical for Zen Buddhism in any case. Toto je zen-buddhismus. Zen Buddhists, they don't believe in eternity. Nevěří v eternitu.*

Hejdánek: Mystik, *ekstasis* je mimo tuto časovost.

Jiný hlas: *The mystic's ecstasy is... behind of temporality, out of temporality, it's not stasis but ex-stasis.*

Hejdánek: *Yes, but he is out of, let's say, of this axis of let's say of this kind of projected future and retained past, he lives in the moment itself. There's only presence.*

Jiný hlas: A ten zen-buddhista taky má být jaksi mimo čas té předjímané budoucnosti a poddržované minulosti, ale žije taky v tom přímo.

Hejdánek: *In any case, he doesn't have any feeling that he goes through a pre-existing time.*

Jiný hlas: Nemá žádný pocit, že by procházel nějakým tím již předexistujícím časem.

Hejdánek: *In this sense, I trust more Zen Buddhism than the so-called Christian feeling of eternity in the description of everyday life.*

Jiný hlas: V tomto případě víc věřím zen-buddhismu než křesťanskému takzvanému pojetí věčnosti v popisu každodenního života. *I didn't understand what you said about Plotinos, was it the Eros-Thanatos thing?*

Hejdánek: To zmiňování, že *Eros* prakticky tenduje k tomu *Thanatu*, jsem chtěl ukázat právě, že také v těch rozhovorech nebo ve snažení různých lidí je tlak na sebezvokonání, na to být naplněn – já to použil na tu *perfekci* nebo *accomplishment* – já to použil tedy na tu erotiku, na to i...

Jiný hlas: Počkejte, ale teď rozhovor mezi lidmi, já bych to rád přeložil.

Hejdánek: Chtěl jsem právě nejen v tom zen-buddhismu, ale i v tom Plótinovi poukázat, že to je i současnost, že tyto tlaky se vyskytují k těm přáním... *to push the desire in our society exist various trying to obtain the perfection, to love for instance, to love, to Eros, to sexual life, not primitive but in the degree of higher life. Yes, I think. And this movement, Eros to the Thanatos, I won't interpret very in vulgar terms with „omne animal post coitum triste“. This moment of death, yes, is combined also in the situation of human being in the contemporality of everyday life.*

Jiný hlas: *I was, when I mentioned Eros-Thanatos, I was not thinking about this. I was thinking first of all of Freud and what Plotinos told about the importance of desire in this experience of time, that this is very concordant at least with the Freudian psychoanalysis. And then when I simply mentioned Eros-Thanatos, I was also thinking on Heidegger, namely on the necessary presence of the death in life, and in fact the presence of death gives sense to life. Without death there is no life.*

Čili on uvádí srovnání mezi Plótinem a psychoanalýzou a myslel také na Heideggera, na jakousi podstatnou přítomnost smrti v každodenním životě. Ta přítomnost smrti vytváří smysl života.

And in fact the tensivity, the spannung I was speaking about, is the spannung of the Eros clearly, again for example even sexually you can say that erotic attitude is attent and tensivity clearly and then you have détente. So it's the same spannung. The more fundamental explanation is clearly not the biological or physiological explanation, but the psychoanalytical one, where the détente is only possible on the background of the final détente and that's the death. Our death, that's the final détente.

Čili že tato struktura *Eros-Thanatos* v sepětí napětí a pak uvolnění – platí to o erotických záležitostech, ale také jinde – a to konečné napětí je přítomno v každé té přítomnosti a dává smysl pouze z hlediska jakési

konečné konečnosti, finálního *détente*. *But it's clearly in that framework that Heidegger introduces his theory of temporality.* Heidegger svou teorii temporality v podstatě staví na vztahu k smrti.

Jiný hlas: Jenom jsem se chtěl zeptat, jak by se dalo vyhnout tomu, aby když se třeba řekne „dívám se na svůj život jako příběh“, nedošlo k určitému zvěcnění? Chápu, když se řekne, že se dívám na svůj život jako určité zvěcnění právě proto, že v každém příběhu chybí něco, co mám pouze já jako člověk. A to, co mám já, není redukovatelné na příběh. Já žiju v příběhu, ale já sám nejsem ten příběh.

He has a question, when I interpret my life in terms of a story..., he thinks that it means at the same time that something profound, some profound truth of my life disappears because of this uniqueness of his personal life. Uniqueness of his personal life. When his life is to be taken as a story, it has perhaps something general in it. So it's not some [nesrozumitelné] between story, life as story, as the personal concreteness of life and uniqueness of life.

So that's a good remark and it gives me the possibility of telling something more on this *phenomenological* view of existence. Namely, I distrust the idea of the uniqueness of personal life.

Jiný hlas: Čili on říká, to je dobrá poznámka, že mu to dává příležitost, aby řekl ještě něco víc o svých *fenomenologických* koncepcích, které tady uváděl včera. On nedůvěřuje té jedinečnosti osobního života.

Jiný hlas: *Okay, this is maybe a kind of option you make in your life, but I think that the idea of the uniqueness of our personal life is very imaginary. It's a kind of dream, it's a kind of wish rather than a description.*

Jiný hlas: Čili on se domnívá, že tato představa jedinečnosti osobního života je spíš jakýsi sen, touha, přání než popis situace.

Jiný hlas: *So I find this a kind of subjectivistic and historicistic and psychologistic idea of existence.*

Jiný hlas: Čili to je jakási *psychologická* a *historická*... tam bylo moc těch koncovek.

Jiný hlas: To bylo špatně přeloženo.

Jiný hlas: Tak mi to řekni ještě jednou.

Jiný hlas: Podle mého třeba ten příběh nemá subjekt, já mám subjekt.

Jiný hlas: *He thinks that the story has no subject and he has subject.*

Hejdánek: *He is subject. Okay, then we have big trouble among us because I am very much against the idea of, let's say, of a kind of pre...*

--- (1987-02-23 Herman Parret – Časovost každodenního života (2) [LVH174VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Subject, a unique subject, pre-existing to the discourse we use and to the discourse we use within a certain community. So the subject is not at the origin of life, the uniqueness of the subject is not at the origin of life, it's not the source of life. I consider the subject, the subjectivity, rather as an effect, as an effect, an a posteriori effect of the fact that we communicate by discourse in a certain community.*

On k tomu začátku hovořil o tom subjektu, o kterém v té *filosofii* vůbec ztratil smysl, tak on nepovažuje, že je jakýsi předem existující subjekt. On popírá tvůj předem existující subjekt předtím, než dojde k tomu diskursu, k té rozpravě, v níž se ten subjekt nějak vyjevuje nebo stává se skutečností, a mimo tu komunitu. *Out of community. Do you think against the subject that is existing out of community?*

So what I don't believe, but here we are on the level of beliefs rather than options, I don't really, I don't believe that there is something like a unique subject pre-existing his membership in a community. That's the point.

Jo, on nevěří, že jakýsi předem existující subjekt se dodatečně zapojuje do společnosti nebo společenství. A co tam říkal, že tam je nějaký fakt, nebo co říkal? Ten subjekt je produktem, následkem toho. Jo, on říkal, že je *a posteriori* výtvozem. Není něčím předem, ale až potom.

So this is very concordant with the narratological view, because when you interpret your life as a story, you do this interpretation, it's not possible without language, without discourse, let's say, without thinking embodied in language. And language is not your own language, the language we use to interpret our own lives is the language of everybody. So when we interpret our own lives, we do it in, let's say, by introducing the community in the interpretation of our own life.

Čili k tomu, abys interpretoval svůj život a vyprávěl si svůj příběh, tak používáš k tomu jazyk, který není pouze tvůj, ale který je prostě jazykem společenství. A tudíž zatahuješ to společenství do té interpretace a do takto uchopení toho vlastního života a do vytváření sebe jakožto subjektu.

And this means that when we interpret our everyday life and the temporality of it, that in fact what we will discover there is a kind of structure, is a kind of structure which... Oh, now I should enter in some technical philosophical jargon here. Let's say a structure that instantiates. You know instantiation, the term instantiation?

Instantiation. Ne.

That exemplifies or that realizes, let's say. A kind of, let's say, very specific, I can even call it idiosyncratic structure that realizes some virtualities, some possibilities, which exist in total independence from your own concrete, from the way they are realized concretely in your life. You see what I mean? It's a bit complex.

Takže máš nějakou strukturu, specifickou strukturu. Tato struktura je jakožto realizace, uskutečnění určitých možností, které existují před svým uskutečněním. Rozumíš, co tím myslím? Vezmi si Mendělejevův systém chemických prvků. To jsou možné chemické entity. Když se díváš na nějaký přírodní materiál, kámen nebo něco takového, tak tam jsou uskutečněny některé z těch možností. A přesně tak on se dívá na takzvanou jedinečnost osobního života.

The uniqueness of personal life is a kind of poetic way of speaking about the realization of possibilities pre-existing at their actual existence in our life.

Čili v tom lidském životě je jakási realizace předexistujících možností. Ty možnosti jsou nějak předtím, ty se uskutečnění možnosti. Jo, asi tak to on chápe. *There are some pre-existent potentialities.*

Virtualities.

Virtualities. And you are the combination, an idiosyncratic combination of...

Seš jedinečnou kombinací uskutečněných možností, *pre-existing possibilities*. No, to je určitá metafyzická hypotéza, *metaphysical hypothesis*. Ale problém je v tom, zda toto uskutečnění se nemůže zrealizovat v určité formě jedinečnosti. To je otázka. *The problem is if this realization is necessarily unique.*

I would admit this, that the realization can be unique, but in any case it's a realization of pre-existing possibilities. That's all. In other... and what does mean a possibility? What is a possibility, virtuality? The possibility is what can be thought of. Everything you can think about is possible. It exists, it pre-exists as a possibility. Even if nobody says anything, no word.

No, no, but then the constraint on this creation of possibilities by thinking is the discursive aspect, namely that you do it within a community because you use a language. So I don't believe that thinking, conceptualizing is independent from language use. And language use puts us into relation with a community.

To, co je možné, je to, co je nějak již v jazyce, v tom jazyce, který máš k tomu, abys tuto možnost vyslovil, co je tam v tom vyslovitelné. Vládá se ptal, jestli to už jako někdo nějak myslel, nebo...

Hejdánek: Ne, ne, to ne. Prostě ta možnost tady je, než vůbec někdo začal hovořit.

Jiný hlas: Než někdo začal hovořit. Ale on má představu, že jakýsi jazyk...

Hejdánek: Ne, ten je tady až někdy.

Jiný hlas: Nevím, jak to myslí, ale prostě v tom jazyce je jakási potencialita vyslovitelného. To, co lze nějak z toho jazyka, nemusíš to říct, ale je to tam.

Jiný hlas: *"Language is this original structural entity or whatever that offers you with potentialities. That offers the possi- yeah, that offerses, it's from within language that we are thinking, conceptualizing. So the a possible entity, what I call a possible entity, take in the table of Mendeleev one of the chemical entities, one of the chemical units, elements. So these possible entities are the product of our discursive thinking. So the list of these possibilities, these virtualities are realized in a certain combination in the structure you discover when you interpret your own life as a story. You have to look it like that. When you interpret your own life you do like Propp. Namely there are, you look at 400 Russian folktales, for*

example, 400 human lives, and you discover there a particular peculiar combination of a finite list of possible functions. See, you remember yesterday."

Já to zkusím tedy přeložit. On tvrdí, že prostě ty možnosti de facto povstávají jakousi nějakou kombinací z konečného počtu prvků. Tak jako teda asi u toho Mendělejeva je těch já nevím kolik těch prvků v té tabulce je, tak všechno [nesrozumitelné] počkej zkusím to ještě transformovat [nesrozumitelné] to v tom ještě tam nedávat [nesrozumitelné] to v něm končil úplně, Vláda to ví dobře. No prostě ten písek je vždycky nějak stvořenej z těch prvků. A každý konkrétní jaksí produkt lze v podstatě vidět jako kombinaci z toho konečného počtu prvků. Tak tak nějak to on teda vidí, já na to moc nevidím přes ty tvý figury.

"So I would agree to accept that even the notion of uniqueness of personal life, but I would not bring this back to the uniqueness of subjectivity."

Čili on by souhlasil s jakousi teda jedinečností toho osobního života jakožto teda tou jedinečností kombinací, ale ne se... *So you agree with uniqueness of personal life?*

"Yes, I don't have problem with uniqueness explained by the uniqueness of subjectivity of a subject."

Vlastně nevěří nebo nesouhlasí s jedinečností subjektivity subjektu, ale s jedinečností osobního života.

"In the sense, for example, that there going back to the table of Mendeleev it's clear that there is only one, one stone... there is only one any stone on the world there is only one of them is different. In this sense all our lives are different, but we are all built up with the same elements. And that's our table of possibilities."

Každý kámen je jinej, ale každý se skládá z něčeho společného. Jsme takhle uspořádaní ze stejných prvků a ty prvky jsou v nějaké tabulce možností.

Hejdánek: Ale *esprit* a *matière*, to je...

Jiný hlas: To je zas něco víc, no.

Hejdánek: Ano. Právě ta jedinečnost, jestli mohu... Zajímavé je právě vztah jedinečnosti lidského života, která v každé lidské existenci nepochybně existuje, právě k problému temporality. Jedinečnost, jak se promítá jedinečnost temporálně. Protože my víme, že v té lineární linii chápání každý jedinec je v temporalitě zařazen jinak, že lidé se rodí a umírají, ale ne všichni najednou.

Jiný hlas: *"The question is how to relate the uniqueness of human beings to temporality of human beings. When you have this linear concept of time, everybody can find in this linear its place, it can find its place, but these places are different because the human beings are... everybody is born in other time and so on. So how to relate uniqueness of human being and temporality."*

"Yeah, but linearity a characteristic of temporality here, it's not because we are all born on another point of the line that we don't interpret temporality as being linear. You can there's a line and you are born here and there and other people there, but the characteristics of the line remain the same for anybody. So part of the line is finished, part of the line has still to come. It doesn't matter if you are here or here or there..."

Čili ten lineární čas, tak ten jako to tam on se domnívá nehraje roli, protože pro každého, ač prostě na té časové ose má teda svoje jedinečné místo, ta časová osa zůstává stejná s tou charakteristikou, část už je teda odbyta a ta druhá část je...

Hejdánek: Jenže, jestliže jsem zařazen do určité lineární temporality svojí bytostí, tak je tím podmíněna nutně i obsahová temporalita mého života.

Jiný hlas: I obsah?

Hejdánek: I obsah, právě ten jedinec. Ještě jednou. Když jsem zařazen do té lineární časové temporality jako jedinec a právě proto, že to zařazení je v čase různé, tak i existuje něco, co je také tou obsahovou temporalitou.

Jiný hlas: Já bych teda mohl... teď to postavím teda naprosto kontroverzně. Jestliže on říká, abych mohl interpretovat svůj život, potřebuju mimo jiné k tomu společný jazyk. O tom on se nám tady třeba nesnažil říct, když mluvil o té naratologii, že musíme jít teda ještě s Aristotelem a Platónem. A teď konkrétně použít tenhle případ, jak to myslel Platón. To znamená, jestliže on říká, abych mohl

interpretovat svůj život, k tomu potřebuju jazyk společné komunity, to znamená, ten Platón psal určitý díla, v určitém jazyce, a ovšem Platónův život a Platónovo dílo a pochopení Platóna nedá se redukovat na to, co napsal. Nebo, a teď jde o to, že on neustále používá a v té naratologii používá prostě určitý věci, který já aspoň chápu jako v takový zvěcněný rovině. Například nedotýká se vůbec o tom, o čem píše třeba sám výslovně Platón, že určitá díla se nedají psát. To znamená, že jsou nevyslovitelná. Protože on používá jakousi... je to ta možnost je u něj něco vyslovitelného, ale jakýsi prostě plnosti, která může být otěhotněna.

Takže já už to nepřeložím. To vzdávám. To si musíš přeložit sám, protože já už fakt nevím. Jako já jsem se strašně snažil to nějak udržet, ale jsem na to hloupej, já prostě nestačím. Opravdu ne. Tu pojmovou souvislost už fakt ztrácím. To bylo v mých nejlepších silách to říct nějakým kratším způsobem. Takhle, měj ohled na mě jako překladatele a že to neumím moc dobře.

Jiný hlas: Jo? Takže abych začal vůbec s tou pojmovou souvislostí, jo?

Platóna nelze pochopit jenom z jeho díla. Sám Platón o tom píše. Existuje jen, on používal takzvané *páté soucno*. On třeba argumentuje, třeba Platón rozdílně mluví o několika soucnech a třeba první soucno, to je jméno, druhé je výměra a tak dále. On když mi odpovídá, tak argumentuje jen v rovině těch, dejme tomu, těch čtyřech soucen.

Počkej, promiňte, já mu to teda teď přeložím, ovšem nejsem si jistý, jestli když mu takhle řeknu, že Platón není vysvětlený ze svého díla, jestli prostě odběhne s hubou a nebude vůbec vědět, co po něm chceš, protože [nesrozumitelné] Platón v tomhle víc.

Já vím, no tak jako tak ho asi je potřeba interpretovat, že jo, vyvázat. *My problem now is I don't know what and how to translate. The problem is that...* já mu to teď zkusím... *I will translate the sentence after sentence.* Tak já mu to teda vždycky přeložím, po kouskách.

Jiný hlas: *The first thing that I said about this temporal uniqueness of single being, uniqueness in the sense of the unique place in the linear time axis, means in the same time the uniqueness as concerned with content of this part of temporality that is given individually to a single human being. So this uniqueness can be expressed in the terms of linear time, beginning and end, and something qualitatively different, content of this time, the time content of this unique part of time that is given to every... Let me first maybe say very little on this before because I find it very interesting.*

Jiný hlas: *I have a very... I would like... I think that this kind of reconstruction of the temporality I mentioned in the second part of the paper, with this figures of temporality, linearity and the other ones there, they don't have any content, these figures. So there is an experience of time possible without content. I would even say that the pure experience of time is an experience without content, it's not the experience of the time. When you experience the content of a temporal epoch, for example, you don't experience anymore time, you experience other things. You experience timeless things. The content of what you call the content of this period of time, this is not temporal. The content are events, state of affairs, if not events but state of affairs, objects, eternal objects, as well. The content of a temporal section, let's say, this is not temporal anymore. In this sense I agree with Kant, that time is a formal notion.*

Jiný hlas: Čili ten obsah té časové periody nemá sám časovou povahu. To, co vnímáme v určitém čase, samo není čas. Vnímáme jedno, je vnímání toho časového, to jsou ty figury, které uvádí, nejsou [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *The definitions I've mentioned, they are not experienced.*

Jiný hlas: *Yes, but they are experienced, but not what you experience there as content of this time period is not time.*

Jiný hlas: To, co teda v nich, v těch časových periodách, v těch časových figurách vnímáš, zakoušíš, to není čas.

Jiný hlas: *I don't know how to say, but that is very Kantian here. It's time as the form of possible experience.*

Jiný hlas: Čas je forma možná zkušenosti, *apriorní*.

Jiný hlas: *So when you say that when you speak about the experience of the content of contents, these contents are not necessarily linked one to the other. This means that the object, states of affairs, are not necessarily linked. They are juxtaposition rather than succession or rather than series.*

Jiný hlas: Čili v té časové formě vnímáš nějaké stavy, objekty a tak podobně. No a jejich tedy vztah těch jednotlivých vnímaných stavů není, tam je *juxtaposition*, tam ty stavy kladeš vedle sebe, tam [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *You don't, you cannot experience the movement from one state to another as a time, immediately. The time is a priori form of apprehension. And so you can experience state of something. And in succession you can later experience other state of things. And you cannot relate these two state of things.*

Jiný hlas: *Oh, but yes you can. They are not independent one from the other. I think that you cannot experience contents without experiencing at the same time the form of it. This is very Kantian as well. There is no possible experience without the category of time, it's very clear. So there is an intrinsic link between them. But I say that the figures of time I mentioned: linearity, elasticity, planity and the fourth one, what was it again? Directivity. These are figures of the form of time.*

Jiný hlas: To jsou teda figury formy času, nikoliv těch časových obsahů. V kantovském smyslu.

Jiný hlas: *So this linearity, directivity, these are the figures by which we organize contents.*

Jiný hlas: Jsou to figury, pomocí nichž ten obsah organizujeme *temporálně*, časově.

Jiný hlas: *I think so.*

Hejdánek: Tak ještě tady jednu poznámku bych uvedl v té souvislosti, a sice ten problém řeči, jazyka. Protože jazyk sám podléhá určité *temporalitě*, on přece není [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *The problem of language, because language itself is subject to certain temporality.*

Hejdánek: Svoje prožívání mohu vyjádřit jedině jazykem.

Jiný hlas: *The experience of life I can express only in terms of when I use language, when I want to express it.*

Hejdánek: A jazyk nezůstává stejný.

Jiný hlas: *But the language is not something what doesn't change, it's not a permanent structure, language.*

Hejdánek: Způsob vyjadřování sebe sama se v té *temporalitě* dějin mění.

Jiný hlas: *The way how I am able, or how I express myself, it changes in the temporality of history.*

Hejdánek: Protože jazyk je určitým historicky a časově jedinečným vyjadřováním té lidské existence.

Jiný hlas: *Because the language is historically unique way how the historical community expresses itself.*

Hejdánek: Promluva a jazyk. Tenhle jazyk je čeština.

Jiný hlas: A to se taky mění?

Hejdánek: To je sice pravda, no ale... Já jsem chtěl naznačit tu souvislost jazyka v té *temporalitě*.

Jiný hlas: *So, listen, the problem of temporality of language in historical perspective. I absolutely agree, I agree absolutely that language is not permanent, and this is why I prefer to speak about discourse rather than about language, because some of these structural linguists, Saussure and so on, they think of language as a kind of abstract, synchronic system that never changes, so I don't agree with that, that's not language.*

Jiný hlas: Čili on, protože souhlasí s tím, že jazyk je něco proměnného, raději hovoří o *diskursu*, o rozpravě, než o jazyku. Pro ty strukturní lingvisty, jako byl Saussure, je jazyk entita neměnná, mimočasová. Celá najednou.

Jiný hlas: *So this is why I prefer to speak of discourse. I don't know if in Czech you have the same opposition. Discourse as this dynamic, living organism, you can say, that has a certain temporality, changes. It has a diachrony, as they call it, diachrony.*

Jiný hlas: Tu diachronii, jako ten *diskurs* nazývá diachronní, v čase se dynamicky proměňující.

Jiný hlas: *Yeah. And the dynamism in language, the fact that, and in discourse, the fact that discourse is not permanent, comes from its community-boundedness. That's a fact. So what is historical is the community rather than the language.*

Jiný hlas: A to, co je historické, je společenství a ta rozprava, kterou to společenství vede, se s ním proměňuje také.

Jiný hlas: *So, that's, I agree fully that on this historical dimension here, but again we should, I think we should be very afraid of historicism, making a distinction between a historicistic conception of human community and a historical conception, totally different.*

Jiný hlas: Čili, *what is the difference? Can you...*

Jiný hlas: *Historicism, just like I was attacking psychologism, subjectivism, and so on and so on. Historicism, this means...*

Jiný hlas: Že u nás to je historismus.

Jiný hlas: Historismus, přesně.

Jiný hlas: Čili je třeba rozlišovat historismus a fakt historičnosti toho diskursu.

Jiný hlas: *And you attack historicism? Historicism, because historicism presupposes some meta... No, no. Historicism is for me a typical positivistic business.*

Jiný hlas: Pozitivismus, to se u nás říká historismus.

Jiný hlas: *Yeah. The fact, for example, that you see a human biography simply as a random series of facts.*

Jiný hlas: Lidský životopis jako náhodná série skutečností, faktů.

Jiný hlas: *Yeah. So the community, the discourse is community-based, and the community is a historical phenomenon, very clearly. And I would say that the general purposes of a community, the collective desire, you can say, is a historical desire, very clearly. But here, let me add one more word. The historical dimension of a community is linked to the historicity of intersubjectivity.*

Jiný hlas: Ten diskurs je *community-based*, spočívá na té komunitě. Ten obecný smysl nebo účel společenství je chápán historicky nebo má historickou povahu a stojí na historicitě intersubjektivit.

Jiný hlas: *In the sense that the history, for me the historicity of intersubjective relation, for example, is the contingent way you are performing in the direction of a telos. And the telos is the consolidation of this intersubjective relation. See what I mean?*

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

V intersubjektivním vztahu se nutně vztahujete k jakémusi cíli, k *telos*. Když jste ve vztahu k někomu jinému, vždycky se to týká něčeho, k čemu se směřuje, respektive k čemu vy směřujete a k čemu vyzýváte, aby směřoval ten druhý, o čem se právě domlouváte. Jde o to, že tento cíl, který tam není přítomen, k němuž to míří, je tím konsolidujícím elementem vašeho rozhovoru, toho intersubjektivního vztahu. Kdyby ho nebylo, nemáte se o čem domlouvat.

Jiný hlas: *It's again very Kantian, you see. It's very Kantian in the sense that, this is the difference I make between historicism...*

Jiný hlas: To je takové kantovské.

Jiný hlas: *Historicism is when you discover a kind of positivistic diachrony without any telos.*

Jiný hlas: Historismus je tedy jakási pozitivní diachronicita, postup v čase bez toho *telos*. Jsou to prostě řady faktů, jak jdou za sebou, a nehledí se na to, jestli se to vztahuje k nějakému cíli nebo ne.

Jiný hlas: *Okay. So but historicity of intersubjectivity is the fact that you have to perform a certain way in the direction of a telos, which in fact is the realization or the consolidation, the consolidation of the relation as an idea, I would say, as a telos, in the Kantian sense, as a kind of categorical imperative.*

Jiný hlas: Ten cíl v tom společenství, jasné.

Rozdíl dějinnosti a historismu, dějinného myšlení a historicistního, je v tom, že historismus diachronicky řadí za sebou fakta a nehledí na to, že lidé spolu o něčem se domlouvají a že k něčemu vždycky míří. Vždycky se to musí týkat něčeho, co není součástí té řady fakt. Naproti tomu dějinné myšlení vždycky počítá s nějakým cílem.

Tento cíl, i když není součástí těch fakt, je konsolidujícím elementem té řady fakt, de facto těch vztahů. On to integruje, ten cíl, který v tom není, to integruje.

Jiný hlas: *But I think the problem of historicism is that the historian... that proceeds this way himself has no telos of his activity of ordering of historical facts. The only telos is to order the facts and not to realize some other...*

Hejdánek: But that's a totally different problem here. The task of the historian, we don't speak about this here, we speak about the historical dimension and anthropological dimension, it's totally different. And how this historical dimension is translated on the level of *discourse* to come to the idea of a non-permanent *discourse*, a changing *discourse* because of this historical dimension, anthropological dimension governing intersubjectivity very clearly and the community dependent of it. And then to look at how this non-permanent *discourse* that you use when you interpret your everyday life and when you make a story of it, how this non-permanent *discourse* is responsible for in fact the discovery of the temporality of your everyday life. That's the interesting way we go here.

But let me mention maybe a kind of, you can say, but now you are very paradoxical. You are against subjectivity as otherwise than as a kind of epistemological category, but you don't want any ontology of subjectivity. On the other hand, you make a whole story and you find very important intersubjectivity. And that's true, for me, the central anthropological notion is the notion of intersubjectivity, but not of subjectivity. It's totally different. And that's not a paradox.

Jiný hlas: Could you repeat, please, again?

Hejdánek: No, but in my answer to him, I said that the uniqueness of human life...

Jiný hlas: He is against... he is in favor of it, I am against it. I am against the reduction of uniqueness of human life to the uniqueness of the subject. On je proti redukci lidského života na jedinečnost subjektivity. Redukce jedinečnosti lidského subjektu na jedinečnost subjektivity, tak, no.

Hejdánek: But now you can say that's paradoxical, but what you said now two minutes ago, namely that you find intersubjectivity so important, the central category in anthropology, but I don't find this paradoxical, I hope that it doesn't come over like a paradox.

Jiný hlas: Jo a není paradoxní tedy, že on teď jako nachází *intersubjektivitu* jako ten základ, protože *intersubjektivita* a *subjektivita* není pro něho totéž, že jo. Jo, to je jasný, ale problém je, že přece filosofie, aspoň tedy některá filosofie, řeší problém, že pozdní, třeba například Sókratés řeší problém, že především chce poznat sama sebe. Mezitímco příběhy, nějaký, ať jsou to mýty, že jo, tak nemusíme jim rozumět. To znamená, že tam už třeba sám Sókratés asi udělal určité rozdíly mezi tím, že si vytýčil určité úkoly poznání sama sebe a tamto bylo už takový vedlejší příběh, že jo.

Hejdánek: Já to zkusím tlumočit. *The question is, do you think that gnothi seauton, this inscription in Delphoi, to know, to know himself means the same as to know his own story? If you know your own story, do you know yourself?*

Jiný hlas: *There's nothing else to know.*

Hejdánek: On prostě o tom skutečně tak drží. Já jsem to zestručnil a zjednodušil, tam nemáte všechno, co jste chtěl, ale nicméně odpověď zní, že není co dále poznávat, leč svůj příběh. Když znáte svůj příběh, znáte vlastně sebe. Samozřejmě to nemusíte brát, já to taky neberu, ale prostě je to jeho stanovisko. *But it's not so simple as it can look, because to know your own story, your own story you don't tell yourself your own story, the other ones, your fellows, they tell their story about you as well. In fact, you are the set of stories told about you.*

Jiný hlas: Není to tak jednoduché. Není to ten, že poznáš ten příběh, který si říkáš ty sám o sobě, ale ty druzí říkají ten příběh o tobě a jsi takovou soustavou nebo soupravou těch příběhů.

Ale to nic neřeší. Jako druzí říkají něco, že jo, tady může být úplně protiopačný tomu, co si můžu vytvářet já sám o sobě, ale to ještě není poznání sama sebe. Mně tam pořád uniká tohleto poznání. Není co poznat pro vás. Je jich v podstatě tolik. Když si teď o sobě myslíš, že znáš sám sebe, tak to není pravda, protože to je jakejsi výřez něčeho. To, že si myslíš něco v tuhle chvíli o sobě, tak to přece neznamená, že

to je vlastně ta skutečnost nějaká, o kterou ti jde, aby ses sám sebe poznal.

Hejdánek: No, ono něco na tom je, teda, že třeba člověk, kterej si o sobě něco myslí, tak je ve strašný nejistotě a ujišťuje se v tom, co si o sobě myslí, tím, že kouká, jestli ty druzí si to myslej taky. *He needs others to be sure.* Jistě, no, a tedy, že prostě to je třeba ta potřeba být s těmi druhými.

No, *your story, to know, but also a telos story*, že to patří ke konstituci sama sebe, nejenom k poznání, ale dokonce přímo sama sebe. Že člověk prostě je stanovován tím, za co ho druzí mají. Když si ho druzí neváží, tak on si přestane vážit sám sebe, a když si ho váží, tak on se začne chovat tak, že si ho nadále váží. *Knowledge of the stories the people tell about you.*

Jiný hlas: To se mi nezdá, to není poznání sama sebe. V čem se nedomníváte, že tady platí určitý axiom, že poznávat sebe sama, ale nikdo sebe sama nikdy nepozná v konečné podobě? Prostě to nejsme nikdy schopni, poznat sebe sama.

Hejdánek: No, já si myslím, že chyba je tady základní, to možná jsme se s těmi řečníky v tomhle nedomluvili, že ta řecká, kdy má poznat sebe sama, že má svou základní chybu v tom, že předpokládá *as if it's some object of myself, because I think history is human life and history is human and it's de facto* teda to sebepoznání je vlastně sebekonstitucí. Takže to je jako ten problém, že vlastně, když se má sebepoznat, ze sebe dělá jakési objekt *de facto*, zatímco on je otevřenej subjekt, kterej má se něčím stát. Člověk není... já to rád říkám takovým paradoxem, že člověk není to, co je, nýbrž to, co bude, nebo co má bejt. Že daleko víc teda, že vlastně má těžiště jakoby předsunutý před sebe do budoucna.

Jiný hlas: *I tried to interpret some ideas you formulated and then I finished with a certain idea which I don't know if you will agree with it. There are certainly very important relations from our neighbors and from other men to us, which are very important for our, not only for our self-knowledge, but for our self-constitution. It's therefore why we try to find acceptance and a certain respect from outside.*

Tady k tomu jsem dospěl úplně zřejmě. *The main idea was that probably the thought of the old Greek slogan gnothi seauton is that it presupposes that the man who should do something to know himself, that he is something which is knowable, which could be known. Therefore he is observed as object.*

Hejdánek: *And I obviously used to say that man, more than any other living being, is not what he is, but what he will be or what he should be. That his...*

Jiný hlas: *Weight. Focus.*

Hejdánek: *Focus is...*